

SLOVENSKE
VEČERNICE

za

poduk in kratek čas.

Izdala

družba sv. Mohora.

—•••••—
Osmi zvezek.

Slovenske večernice

za

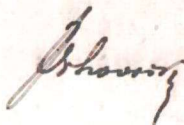
poduk in kratek čas.

Izdala

družba sv. Mohora.

Z dovoljenjem visokočast. Kerškega knezoškofijstva.

Osml zvezek.

V CELOVCU 1863.

Natisnil Janez Leon.

Slovenské veľkonočné

pekné in krátek čas.

D. (25. 4. 35)

II C 26 085 f

IN 2030003307

V. ČERVEN 1888

Narodna in Univerzita knjižnica Republike Slovenije

1.

Cerkvica sv. Mohora na Tominskih Pečinah.

(Domorodne čertice, spisal F. J. Kaffol.)

I.

Sveti Mohor in njegov prvi duhovni pomočnik sv. Fortunat sta za edino izveličavno Kristusovo vero perva v sedanji Goriški okolici dala življenje in tukajšno zemljo z lastno kervjo poškropila, naj bi obilno pravovernikov rodila, kateri bi vse čase nad njima izgled imeli, da nihče ne more biti pravi Jezusov učencec, kdor ni voljen za njegov presveti nauk življenja zastaviti. Pa čuda! pri vsem tem nahajamo v celi goriški nadškofiji, ktera šteje 379 cerkvi, samo troje tema dvema mučenikoma posvečenih božjih hiš. Perva je zelo prostorna in veličastna farna cerkva na Friulanskem otoku v Gradu (Ad aquas gradatas). Ob času velicega razkolništva se je bila žalostna zmota tudi v oglejski cerkvi vnela in pravoverni oglejski patrijarhi (osem po številu) so od leta 607—698 v Gradu stolovali, med tem, ko so razkolniki v Ogleju ostali, dokler se ni bila zmota zaterla in pravoslavni vladiki zopet oglejsko stolico posedli. — Druga je krasna farna cerkva v Renčeh na Vipavi od leta 1475. Tretja pa je vpastirjena cerkvica na Tominskih

Pečinah, od ktere smo vzeli predmēt za pričujoči so-
stavek.

Da mogočnega Varha Goriške nadškofije in per-
vega apostola Slovencev počastim ter svojim rojakom
po zmožnosti razjasnim, koliko spoštovanja, ljubezni
in časti je naš slovenski narod svetemu Mohoru dol-
žen, zdi se mi dostojno tukaj iz njegovega življenja
nektare čertice posneti, in jih v sledečih versticalh
čast. družnikom in družnicam podati.

II.

Mirni slovenski narod se je že od nekđaj sem,
mного in mnogo stotin let, po prijaznih bregovih sin-
jega morja razprostiral in naseljeval po divotnih rav-
ninah, ki jih sedaj goriške, friulanske, beneške ime-
nujemo; drugi pa so kočevali ali pastirčevali po pod-
gorjih in zagorjih julskih in kerških planin. Njih
poglavitne primorske mesta so bile Polje v Istriji,
Terst na Krasu, Oglej na sedanjem Friulanskem.
Poglavitno deželno mesto pa jim je bilo Čedat, tako
imenovano od čedarjev na podnožji kernskih planin
in ne daleč od ondot ležeče mesto Videm. Nad tem
nihče ne dvomi, kdor tukajšne perve starine pozná.
Ne samo otoki jadranskega morja, kar jih je med
Istrijo in Beneškim, imajo slovenske imena, marveč
tudi mnoge reke so prave slovenke in stareje mesta,
n. pr. Benetke od Vendov slovanskih naselnikov, ki
so se bili iz Ogleja na ondašnje otoke umaknili in
mesto sezidali. Pa take preiskave ne sežejo v moj
namen, zadosti mi je vediti, da sedanje Friulansko
je Slovincem v posestvo spadalo.

Ko se je Rimljan še le ladje tesati učil, je Slo-
vence že močen na morju bil. Imenitno slovensko
mesto Oglej, na zgľavji jadranskega morja, je imelo

po mokrem in suhem obširno in bogato trgovstvo, zatorej je slovelo kot prvo za Rimom v zahodnih deželah. Do leta 510 pred Kristusom se ne bere nikjer, da bi bili Rimci v te kraje dospeli; njih kralji so doma dosti opravila imeli in z bližnimi narodi vedne boje bili. Od leta 510—31 pred Kristusom pa so se začeli rimljanski ljudovladni konzuli, hrepeneči po časti in slavi, zmiraj bolj in bolj na zgornjo Italijo pomikati, ondašnje narode napadati ter jih v rimljansko sužnost devati. Tako so do Slovencev prihrušeli, jih zmagali, rimljansko zastavo imenovano „Aquila“ v Ogleji zmagonosno razvili in imé Oglej v Aquileja prekerstili. Nazaj v Rim pridši so široko-ustno pripovedovali od svoje zmage in terdili, da so mesto pridobili, ktero ni manjše od Rima; od tod prislov oglejskega mesta, da je drugi Rim. Slave nenasitljivi Juli Cezar jo primaha proti koncu rimske ljudovlade s strahovito vojsko v te kraje, zmaga vse narode po tukajšnjih planjavah in gorah, dá svoje imé našim planinam, ki se na jadransko morje vijejo, prekersti mesto Čedad v svojo čast Forum Julii, to je po slovenski Juljev terg, polatinči kar zamore, tlači naš narod in veliko veliko naših rojakov v sužnost sobój odtira. Slovenski národ je bil zelo zatiran, vendar ne iz dežele pregnan, le Rimljanom je bil sužen postal.

Tak je bil stan naših Slovencev prek jadranskega morja in kernskih in julskih planin, ko se je Jezus Kristus v Betlehenskem hlevu rodil. In glejte! milost Božja je našemu mehkočutnemu slovenskemu narodu že v prvem stoletji po Kristusovem rojstvu k jadranskemu morju prisijala ter mu blago serce omehčala, da je ajdovske vraže overgel in se svete Jezusove vere poprijel; luč nebeškega nanka mu je prisvetila ter oči mu razjasnila, da je svoje lesene, železne, bron-

ste, sreberne in zlate malike požgal in pa edinemu pravemu Bogu služiti začel; iz smertne teme se je zdramil in se v bogoljubno življenje po svetem evangelji preselil. Večna hvala trojedinemu Bogu, da se je tako rano našemu milemu narodu razodel! Kako se je vse to godilo, to hočem na kratko razložiti.

III.

Sveti apostol Peter je leta 43. po Kristusu per-vokrat v Rim prišel in svojega tovarša in pa evan-geljskega tolmača Marka seboj pripeljal. Knez apo-stolov ostane zaporedoma devet let v poglavitem ajdovskem mestu, pridigva in nevernike spreobrača, svojega tovarša pa pošlje na Slovensko, keršansko vero oznanovat. Tako pripridgova sveti Marko evan-gelist okoli leta 46 po Kristusu v mesto Oglej, in njegova božja beseda se v mehkih sencih Slovencev kmalo blagonosno vkorenini. Med drugimi Oglejčani je bil pošten in moder meščan po imenu Germagora, okrajšano je ime Mogor ali Mohor, po katerem ima tudi naša družba svoje ime.

Ta razumni mož se je s posebno gorljivostjo svete vere poprijel in bil je svetemu Marku najzve-stejši učencec, tako da ga sveti evangelist seboj v Rim vzame in ondi svetemu Petru predpostavi. Knez apo-stolov ga z veseljem sprejme in spoznavši njegovo bistrumnost, ukaželjnost, serčnost, pobožnost, gore-čnost v sveti veri in ljubezen do Jezusa, odloči ga za mašnika in apostoljskega škofa Ogleju, ter ga za to prevažno navdajo pripravlja. Pa cesar Klavdi leto 52 po Kristusu vsem Judom zavkaže Rim in Italijo zapustiti in tudi sv. Peter, rojen Jud, je moral vsled tega povelja. Rimu za nekaj časa slovó dati. Tako so njegovi žlahni nameni, ki jih je nad sv. Mohorom

imel, nekoliko zaostali. Leta 54 se pa sv. Peter spet v Rim poverne, svoj apostoljski stol za vselej ondi postavi in od tačas sv. Mohora za odločeni visoki poklic nadalje goji in pripravlja; zadnjič ga pošlje kakor apostolskega škofa v Oglej ter mu vse okrajne dežele po naših slovenskih krajih okoli jadranskega morja priporoči. Ob stojimo, da ni mogoče za gotovo odločiti leta, kdaj se je sv. Mohor v Oglej povernil; vendar pa če presodimo, da l. 64 po Kristusu se je pod cesarjem Neronom veliko preganjanje in morjenje kristjanov v Rimu pričelo; (ker v tem letu je imenovan okrutnik svojo desetletnico obhajal), če še pomislimo, da že poprejšno leto so kristjani v Rimu znanje imeli od vsega zlega, kar se jim je napravljalo, ter so trumoma iz mesta bežali; če poslednjič še preudarimo, da na božjo navdahnjenje je sv. apostol Peter ravno takrat, ko so hude stiske kristjanom na glavo visele, jim serčnih tolažnikov, učencov in opominjavcev pošiljal; mislimo, da smo blizo resnice, ako leto 63 po Kristusu za to važno dogodbo vzamemo. Z našim mnenjem se vjema tudi imenik oglejskih škofov in patrijarhov, kakor ga v goriškem šematizmu nahajamo. Pa bodi si kakor rado, ker dobro vemo, da nikdar za gotovo ne bomo določili te reči, nasvetujem, zastavimo leto 63 po Kristusu in recimo: to leto je naš rojak sveti Mohor kot prvi škof iz Rima v Oglej prišel, Slovincem sveto keršansko vero oznanovat. Po tem takem se nam Slovincem spodobi, da leta 1863 obhajamo osemnajststoletni spomin, odkar naš mili narod neizmerno srečo Jezusovega edinozveličavnega nauka zavživa in v svojem domorodeu svetem Mohoru prvega apostola Slovencev časti. Tako se bomo ob enem s svojimi brati na severji strinjali, kateri ravno to leto tisočletni spomin

slovanskih aposteljnov ssv. Cirila in Metoda praznujejo.

Se ve, da te so le moje osebne misli in blage želje; pa ne morem, da bi s prerokom ne zaklical: tema bo zemljo pokrivala in noč ljudstva, nad teboj pa (slovenski narod) bo Gospod izšel in njegova čast se bo v tebi videla. Prikazala se je že v apostolski dobi milost Boga Zveličarja našega mirnemu slovenskemu narodu, ktera ga že skoz 18 sto let uči odpovedati se hudobiji in posvetnim željam ter trezno, prijetno in bogaboječe živeti na tem svetu.

V Oglej pridši je sveti Mohor pred vsim drugim tiste meščane obiskoval, kateri so se bili na pridige sv. Marka pokristjanili, jih uči, jim serčnost daja stanovitnim biti, in perve Jezusovo cerkvico skrivaj vtemeli ter si svetega Fortunata pomočnika v apostoljskem djanju najme. Čeravno se je na Neronov okrutni razglas že drugo leto strašni vihar čez kristjane vzdignil, vendar na skrivšem je v Ogleju keršanska cerkvica lepo cvetela, Jezusova čedica dan na dan se množila, malikovanje pa onemagovalo. Ali ne samo v mestu sveti veri nebeška zarja sije, marveč iz Ogleja se po ptujcih, katerih je v tem teržaškem mestu vse gomezelo, keršanska vera na vse kraje razoznani in steza apostoljskim možém napravi. Po njih se je sveto evangelje po sedanjem Primorskem, Kranjskem, Koroškem, Štajerskem noter v Horvaško in Ogersko zemljo glasilo; z eno besedo, vsi Slovenci so bili deležni kruha svetega nauka, in kdor je gnado imel, ulomil in prihranil si ga je košček za večno življenje.

Pa žalibože! malikani so kmalo lepo razširjanje Jezusove cerkvice zasledili in Sebastu, oglejskemu poglavarju, ki je bil prav hudoben človek, nič bolji

od Nerona njegovega gospoda in cesarja, čez kristjane tožili ter tirjali, da po cesarskem ukazu morajo biti vsi pokončani in ljuto pomorjeni. Sebast se togoti nad pravovernimi, ukaže sv. Mohora v ječo djati, po tem pa pred svoj sodni stol prignati. Brez tajbe mu sv. Mohor pové, da že nad dvanajst let (od 46—67) pravemu Bogu služi, potem ko je slepoto malikovanja spoznavši zmoto in hudobijo malikov zavergel. To očitno pričanje kristjanstva sodnika toliko razkači, da ukaže apostoljskega moža kervavo raztepsti, z železnimi grebeni tezati in z gorečimi baklami žgati, na to konju za rep privezati in po mestu vlačiti. Sveti mož vse voljno prebije in sodnika zagotavlja, da ž njim kaj opravil ne bo, ker njegova ljubezen do Jezusa je veliko močnejša kakor pa vse muke sveta.

Oglejčanom se mučenik usmili, zagrozijo se sodniku in on veli sv. Mohora zopet v vozo djati ter ga jetničarju Poncianu izroči. Terda tema je bila, ko svetnik v ječo stopi in glej! vsa ječa se na enkrat čudovito razsveti in rane mu toliko čudno pocelijo, da jetničar Poncian to viditi, pred njega poklekne, za sveti kerst poprosi in ga tudi zadobi. Zdaj se ljudstvo ne da več vkrotiti, na trope k apostoljskemu možu hiti in ječa se v živo cerkvo spremeni, ondi sv. Mohor očitno uči in čudeže dela. Kar jih je mučenik v ječi podučil, kerstil jih je sv. Fortunat, in sveta vera je za toliko lepše rastla, za kolikor je sv. Mohor za njo terpel.

Med drugimi rečmi prašajo kristjani sv. Mohora v ječi, ker je serčno želel za Jezusa umreti, koga jim za nastopnika odloči in on jim diakona Fortunata nasvetuje. To zvé Sebast, zatorej ukaže tudi Fortunata uječiti. Ljudstvo na to še le večji hrup zažene, Sebast se zboji in ukaže sv. Mohora in Fortunata obglaviti. Po noči pošlje trinoga v ječo, ki zvestima

spoznovecema glave odseka in jima diko nebeško odpre (dne 12. malega serpana, leta 67 po Kristusu. Nju sveta trupla Poncian ohrani in žlahna gospa Aleksandrina ju s pomočjo slovitega Oglejčana Gregorja v svojo bližnjo njivo častito pokoplje.

Svetega Mohora ljudstvo za priprošnika in pomočnika zoper hudo uro, blisk in gromsko strelo časti, in sicer iz tega vzroka ker ob svojem času je bila v Ogleju huda ura vstala in strela v kervavi stolp trešila, v katerem so bile štiri bogaboječe device, ktere je bil sv. Mohor v pravi veri podučil in Jezusu neveste posvetil, od lastnega očeta poklane in njih trupla skoz lino v memo tekočo vodo Natiso pometane. — Kmetje ga častijo tudi pomočnika za srečno rejo konj, menda zato, ker bil je konju na rep privezan in po mestu vlečen. — Vsi Slovenci pa ga sploh svojega prvega apostelja in največjega dobrotnika za duhovno omiko spoznamo; zatorej se je podalo tudi društvo v Celovcu, ktero se je pred mnogimi leti osnovalo v blagem namenu, duhovno koristne in podučivne bukve med slovensko ljudstvo izdajati, v varstvo tega svetnika ter se imenuje družba sv. Mohora in vsak dan v čast temu svetniku svoje molitve v nebesa pošilja. — Tebi pa miljena Goriška nadškofija stoterin blagor! da versto svojih cerkvenih vladik neprestrano od kneza apostolov po svetem Mohoru speljuješ in med njimi sedem občenspoznanih svetnikov šteješ, resnično si krasnoolepšana nevesta nebeškega ženina in smeš se pred mnogimi drugimi cerkvenimi občinami na vesoljnem svetu s predstvom ponašati. Ti si v posestvu telesnih ostankov sv. Mohora, bodi tudi vselej v posestvu njegovega bogoljubnega duha in goreče skerbi za blagor slovenskega naroda.

IV.

Maloktera zemlja je v begu stoletij toliko prestala, kakor goriške livade ob Soči in friulanske planjave, ki so začetek velicih italianskih ravnin. Rimljani so tod svoje vojskne trume na Panonsko, Ilirsko in Noriško pošiljali; tod skoz so pa tudi divji narodi od severja in vzhoda ob času preselovanja narodov v Evropin vert silili, iskaje si novih priložnih selišč. Hude borbe in kervavi boji so se vnemali na Soči in na Friulanskem; mesta so bile razdjane, trgti in vasi požgane, gradovi posuti, sela vpepeljene, zemljišče pokončano, naselniki poklani ali pa v sužnost odtirani. Mesto Oglej je bilo trikrat razdjano in zavoljo svoje vgodne lege na obali sinjega morja se je trikrat spet okrevalo, dokler je kakor slednje pozemeljsko veličastvo onemagalo in razpadlo. Sedaj nam še razvaline, ki jih izpod zemlje izgrebajo, pravijo, da je tukaj stal starodavni imenitni Oglej. Slovenski narod je v tako kervavih dobah iz friulanskih planjav zginil, bil je deloma pokončan, deloma se je v druge narode pozgubil, deloma je na otoke jadranskega morja pobegnil, kjer je sedaj potaljančen; deloma pa se je umaknil v pogorje, kjer je prek kernskih planin in pa ob Soči svojo narodnost ohranil. Iz latinskih, slovenskih in nemško-gotiških besedi, kakor so se narodi tukaj mešali, se je scimil friulanski jezik, kateri ima še vselej nekak otroški značaj v sebi, čeravno ga nekteri možjé že leto in dan na laško kopito močno natvezujejo in pilijo. Pristavim, da ta jezik je v najbliži žlahti z francosko-poatieškim narečjem in s španskim jezikom, menda zato, ker gotiški narod, ki se je bil nek-

daj na Friulanskem za čas yselil, je pozneje v Poatiško se priselil, dokler je Španijo za vselej posedel.

Sveta keršanska vera, čeravno so jo prvih tri sto let rimski cesarji s pomočjo njih namestnikov na bregovih jadranskega morja ljuto preganjali, in čeravno so nji vsi paganski narodi, ki so tod skoz na jug in zapad derli, zlo sovražni bili, je vendar od časa sv. Mohora skoz vse nastopne veke v Ogleju kakor nježna vijolica med trnjem lepo cvetela, in kakor solnce svoje zlate žarke na vse kraje širi, ter ž njimi oživlja in greje vse stvarstvo, tako so nebeški trakovi sv. evangelija iz Ogleja na vse strani po deželi švigali in serca deželanov v božji gnadi močno krepčali. Naslednika svetemu Mohoru so pravoverni v Ogleju kmalo izvolili rojenega Oglejčana Ilarja ali Jelarja po imenu. Po izgledu svojega sprednika je tudi sv. Jelar s svojim diakonom sv. Tacianom v tovaršiji za Jezusa življenje dal pod cesarjem Domicianom, blizo leta 90. po Kristusu. Oglejska cerkva je na polji povlaženem s kervjo svojih bogoljubnih mučnikov take blage rastline poganjala, da sveti Jeronim jo pride ob času svojega povratka iz Francoskega pozdravljat in v svojih spisih jo s temi besedami pohvali: oglejska duhovšina dozdeva se mi podobna koru angelov. Zatorej smemo pa tudi z veseljem reči, da obilno svetega sadu je dozorelo na tih muževnih cerkvenih vejah. Ko je preganjanje kristjanov potihnilo in po cesarju Konstantinu keršanska vera očitno spoznavo dobila, spričalo se je, da je bila naša dežela skor vsa že keršanska. V dokaz omenim sledečih spominkov:

V Kerminu, ki leži na ravnini pred kernskimi planinami, in od tod svoje slovensko ime nosi, ker tukaj kern mine, je že leto 450 cerkveica stala. — Na otoku Verbnem (Barbano), je bila že leta 585

cerkvica Materi Božji v čast pozidana. — V Terstu je sveti Just že pod cesarjem Dioklecianom ali kakor drugi menijo Maksimianom 284—304 mučenstvo prestal, in v njegovem životopisu je govorjenje od nekega duhovnika Sebastjana; to nam kaže, da je keršanska srenja tudi ondi že na nogah bila. — Med oglejskimi patrijarhi najdemo v letu 762 Sigvalda iz Čedata; to kaže da v tem mestu je že popred keršanstvo svoje spoznovavce imelo. Na Krasu na iztoku Timava je farna Divanska cerkev od leta 1188. Na tem mestu je nekdanj stal malikovavski tempelj, kjer so se darovali beli konji. Ta tempelj je bil, se vé da veliko veliko let pred vpeljavo fare, pravemu Bogu v službo posvečen. Sedaj celi paganski tempelj presbyterium obseže. — Kako uro in pol od Gorice ob cesarski cesti, ki na Italijansko pelje, je ravnina imenovana Majnica, kjer se pri Soči ostanki vidijo starega rimskega mesta. Tukaj so nekdanji Slovenci nekega malika častili; že cesar Teodozi, ki je leta 380 tod skoz šel, ni več malika našel. Keršanska vera ga je bila poderla. Stara šega še sedaj velja, da o binkoštih ljudje od vseh krajev na to ravnino romajo. — Morebiti ima ta navada kak starodavni spomin v keršanskem duhu na razsvetljenje svetega Duha?

Pa zapustimo Friulanske planjave in obrnimo se proti kernskim planinam in na nagorske livade. V starem mestu (tako se še sedaj per eminentiam Čedat imenuje) pod gorami na rečici Natiski (Natisone) se je z dovoljenjem in pripomočjo oglejskih patrijarhov kolegiatna cerkva že zgodaj utemeljila in njena dolžnost je bila Slovincem po goréh učenikov priskerbeti. Iz čedaških okrajev so slovenski pastirji čez gori Sleme in Kolovrat na našo Tominsko prišli in se naj prvič na Belem potoku pri Soči vselili,

kjer so dobre pašnike našli. Se vé, da okolica bila je tačas le gozd, stanišče divjih zveri. Blizo ondi imeli so volki svoj berlog, ki ga še dan današnji nad vasjo Volčijo najdeš, ter se volčja jama veli; od tod ime najstareje vasi na Tominskem Volčje. Na to kaže tudi cerkvice, katero so ondašnji pastirji v črnem gozdu — sedaj na lepem, verlo rodovitnem polji, pozidali in sv. Danielu v levnjaku posvetili; češ da bi na priprošnjo tega svetnika pred požertnostjo volkov in druge divjadi ovarovani bili. Tako pobožni so bili naši Slovenci, da so vselej le v Boga zaupanje stavili in svetnikom v varstvo se izročevali!

Kedaj se je ta cerkvice sezidala, tega ne moremo prav določiti, to pa je gotovo, da leto 1015 je v tukajšnjem smrekovji že stala in tudi svojega duhovnika imela, kateri je daleč okoli, celo v Bohinj, hodil ljudi v keršanskem nauku učiti in presvete zakramente jim deliti. Omenil sem pa leta 1015 zató, ker v tem letu je patrijarh oglejski Janez IV. čedaški kolegiatni cerkvi po naših krajih desetino prepustil, vendar pa duhovno oblast si prideržal in v tačasnem izročilnem pismu se cerkvice sv. Daniela na Volčjem v spomin vzame. Ravno tako so se Slovenci na sedanjem Goriškem ob Soči po gričih, dolinah, homeih, berdih in logih širili in pravemu Bogu služili, pa od goriškega mesta tačas ni bilo še ne duha ne sluha, še kjer sedaj goriški grad stoji, je menda le hrastje rastlo. Čedaška kolegiatna cerkva ni bila zadovoljna samo z izročilnim pismom oglejskega patrijarha, marveč se je na Rim s pohlevno prošnjo obrnila, da bi se jej poterdila duhovna oblast ob Soči in po kernskih planinah. Vsled te ponižne prošnje izdá papež Celestin III. dne 24. novembra 1192 listino ali pismo, v kateri se ob Soči Solkanska, Volčja, Belška in na naši Gori Šentviška pa še tudi druge cerkve v spo-

min vzamejo, pod varstvo sv. Petra sprejmejo in v oskerbništvo čedaški kolegiatni cerkvi izročijo. Papeževa bula se tako-le glasi:

„Celestin biskup, sluga Božjih služabnikov
 „predragim sinovom Proštu, Dekanu in Korarstvu
 „cerkve čedaške pozdrav in apostoljski blagoslov!
 „H temu cilju in koncu smo po Gospodovem dovo-
 „ljenji postavljeni na stražišče apostoljskega sedeža,
 „naj bi za mir cerkev skerbeli, in z apostoljskim
 „varstvom na pomoč prišli, da bi nihče, ki v njih
 „Gospodu služi, ne bil nadlegovan od maloprid-
 „nežev. Zatorej predragi sinovi v Gospodu! ker je
 „nam volja za Vaš mir skerbeti, sprejmemo vašo
 „cerkvo, osebe in posestva, ki jih sedaj po pravici
 „vlastne imate in druge lastnine, ktere ste že štir-
 „deset let sem v vednem miru vživali, pod varstvo
 „sv. Petra in Naše; in po imenu cerkvo na Volčjem
 „z njenimi podružnicami (cum capellis suis), cerkvo
 „v Belec u njenimi podružnicami, cerkvo sv. Vida
 „z njenimi podružnicami, cerkvo sv. Petra v Alcidi
 „z njenimi podružnicami, cerkvo v Iplu, cerkvo v
 „Solkanu, cerkvo v Oršarji, cerkvo v Premerjiaku,
 „cerkvo v Ciraku, cerkvo v Fajelu, cerkvo v Re-
 „mancaku, cerkvo v Mojmaku, cerkvo v Jolanu,
 „cerkvo v Prestentu, cerkvo v Javerjanu, cerkvo v
 „Rubinjaku, in druge cerkve v mestu ali zunaj
 „mesta, kakor tudi vse prednosti in prostosti vaše
 „cerkve, ki jih je do sedaj imela in ste jih pra-
 „vilno brez ugovora vživali, vam s svojo apostolsko
 „oblastjo poterdimo ter z močjo nazočega pisma
 „pooblastimo. Nihče tedaj naj se ne prederzne,
 „kako osebo ali vaše posestva nadlegovati, ali pa
 „to sprično pismo Našega Varstva in Poterjenja
 „zaničevati, ali pa derzovito mu nasprotovati; če
 „bo pa kdo to premiseljno delal, naj vé, da zapade

„jezi vsegamogočnega Boga in njegovih apostolov
 „ssv. Petra in Pavla. Dano v Rimu pri svetem
 „Petru dne 24. novembra 1192 v drugem letu
 „Našega vladarstva.“

Iz tega pisma sprevidimo, da sveta katoliška vera se je iz Ogleja kaj veselo širila med Slovenci ob Soči in po gorah, ker v nji so naše cerkve že kakor obstoječe omenjene. Kar Gorico zadene, smem tukaj pristaviti, da prebivavci na Goriškem gradu in tudi selani v okolici so do leta 1398 v Solkansko cerkvo sv. zakramente prejemati hodili, dokler nista brata Mihael in Janez Rabata na ondašnjem gradu kapelico v čast sv. Duhu sezidala. Memo gredé povém, da v Solkanu so nekdanji Slovenci kamneno sol kopali in od tod okrajšano imé sedanjega terga. Prav za prav imela bi se vas veleti Solkamneno. Tukajšna duhovnija bila je v tej dobi zelo zelo obširna, po celi goriški ravnini, po sedanjih berdih, po kanal-skem in do Čavna na Vipavskem. Duhovnije na Volčjem, v Belcu in na Šenviški gori pa so obsegavale sedanje tominsko, belško in cerkljansko okrajno; še kar na tej strani julskih planin okoli sedanje Idrije sveta leži, spadal je pod duhovno oblast cerkve na Šenviški gori. Ne morem, da bi pri tej priložnosti ne omenil, kar iz bule papeža Pija II. od leta 1459 pozvem, da korarstvo kolegiatne čedaške cerkve je imelo po teh krajih celó neko civilno in v manjših rečeh tudi kaznovavno oblast in nê samo kar se duhovnikov, marveč tudi ljudstva tiče, vendar pa se je zamoglo in smelo na oglejskega patrijarha sklicati.

Pa molčimo od tega; moj namen je bil le pokazati, kako se je sveta keršanska vera od časov sv. Mohora neprestano iz Ogleja med Slovenci širila, da ta je po pravici naš prvi apostol, da smo dolžni skoz vse veke ga častiti, spoštovati, poveliče-

vati, ljubiti, njemu v čast cerkve staviti in v njegovo varstvo ter pripomoč se goreče priporočevati. O sveti Mohor! prosi za nas Slovence, da bi v sveti katoliški veri vselej stanovitni ostali, zvesto po nji živeli in nebeško diko dosegli; prosi za nas, da bi naša narodna omika le v svetem Duhu se razvijala in vse slovenskonarodne vednosti in zavednosti po hribih in dolinah slovenskih od Soče do Drave le v blagi nebeški gorkoti se cimile, cvetele in sad donašale!

V.

Med rečicami Iderco in Bačo razprostira se gorska ravnina, spadajoča pod nekdanjo cerkvo sv. Vida. Če se ti ne toži, stopaj v reber; čez kako uro hodá od Slapú na Iderei prideš verh gore in zagledal bodeš tako romantično dolinico, da se ti bo okó smejalo. Po dolinici se semtertje z drevjem obraseni homei dvigajo, med njimi pa se lepe njive in divni travniki širijo, okoli in okoli te verlo prijazne ravnine se pa pične senožeti po gričkih raztegvajo. Vsa ta ravnina leži 1800 čevljev nad morskim poveršjem in ima 857 oralov, 1286 kvadr. sežnjev mere. Na sred planjave med dvema podolgastoma gričkoma leži okoli neke čiste močevine med sadonosnim drevjem mala vasica od 23 kmetovskih hiš s svojimi hišovavskimi poslopji, družih 43 hiš se pa okoli po Ruteh versti, tako da sedaj 424 duš na tem zemljišči živi. Glej, ta je Pečinska srenja. Poleg vasiče na nježnem homcu, Plesišče imenovanem, stoji pa med košatimi lipami krasna cerkvica s prelepim zvonikom nad vratmi. Glej, ta je cerkvica sv. Mohora in Fortunata na tominskih Pečinah.

V desetem stoletji keršanstva je bila ta gorska ravnina še vsa s hrasti, bukvami in smrekami zara-

sena. Gozdna divjad je po tukajšnih pečinah svoje berloge imela, po sredi doline se je potok v deževni uri cedil in po sedanjih Žlebih v rečico Iderco vlijal. V enajstem stoletju so po leti že pastirji s svojimi čedami tu sem zahajali in na zapadni strani na homcu neko ogradje za prenočevališče in ohrambo svojih čed pred požertnostjo divjih zveri pozidali, kteremu še dan današnji grad pravijo. V dvanajstem veku zasledimo, da so tukaj pastirji že koč postavili, zemljo okopavali in njive si napravljali; odtod se mnogim kosovom tukajšnega sveta „na lazih“ veli in „na starem rutu“. Ti kraji so bili prvi gozdov otreljeni. — V trinajstem stoletju pa najdemo že osem hiš v tukajšni vasi. Njih poglavitno bogastvo bila je živinoreja, za koju so obilno pašnikov imeli.

Naši Slovenci so bili skoz in skoz prav pobožnega značaja in kjerkoli so se vselili, prva njih skerb je bila Bogu cerkvico sezidati. Tako tudi osmica naših kmetov. Komej so se tukaj vselili, svoje koč nekoliko ogleštali in hleve za živino ogradili, kar že počnô kapelico Bogu zidati. Z dovoljenjem duhovnega gospoda na Šenviški gori se lotijo dela in sred polja na najprijetnišem homcu majhino cerkvico postavijo.

Se vé da je bila cerkvica sperva samo ozidje brez žagrada, brez kora in brez zvonika, pa dva altarja je njih pobožnost zahtevala; enega v čast sv. Mohoru in Fortunatu, družega pa v čast sv. Florjanu, in sicer iz sledečih vzrokov. Štiri kmetje so želeli sv. Florjana za varha imeti, ker ta je mogočen pomočnik zoper požar; drugi štirje pa so jim ugovarjali, da spodobi se cerkvo posvetiti sv. Mohoru, ker on je luč svete vere nam Slovencem prižgal in prvi naš škof v Ogleji bil; on je tudi pomočnik zoper hudo uro in blisk in grómsko strelo, ki nas

tako pogostoma nadlegujejo in strašijo. Z dvema oltarjema bili so vsi zadovoljni. Večega naslonijo sred kapelice na steno ter ga sv. Mohoru in Fortunatu posveté, manjšega pa na strani v vogel postavijo in ga sv. Florjanu počasté. Zdaj si še zvonček omislijo, nad cerkvenimi vratni stolpček pozidajo in ga gor obesijo. To ti je bila cerkvica sv. Mohora in Fortunata na Pečinah v prvem začetku. Res revna stavba! Ali naši pobožni preddedje so je bili tako veseli, kakor bi se jim bile nebesa odperle. Božja veža je med njimi stala, in to jim je čez vse veselje delalo. Od veselja stopi vseh osem kmetov vkup in vsak en kosček sveta svetemu Mohoru za večne čase v njegovo lastnino daruje. Ti kosovi so še sedaj cerkveno posestvo in cerkvi 100 goldinarjev letne najemšine donašajo.

Beremo v svetem pismu, da kralj David je očitno na pljunko godel, ko so nekdam izraelski duhovniki in leviti skrinjo mirú in sprave na Sion prenašali in pred skrinjo gredé od veselja poskakoval. Mikol, njegova supruga, ga iz okna gleda, in tako se ji zameri, da ga je zategadelj zmirjala. Zató jo je Bog kaznil, ker je kralju pobožno veselje oponaševala. — Tako so tudi naši preddedje na Pečinah na dan blagoslovljenja svoje cerkvice vse bližne sosedé na svečanost povabili in veselo poskakovanje, kteremu ples pravimo, napravili; odtod se homec pri cerkvici Plesišče zove; ali kdo jim bo zameril, ker vemo, da to jim je bilo le neko nedolžno veselje; saj so še ondi pri tem razveselevanji dvanajst svetih maš na leto za srenjo pri tej cerkvici utemeljili, ktere se še današni dan zvesto opravljajo, in zraven tega tudi odločili, da kdorkoli bo želel vprihodnjič na Pečinah se vseliti, ali novo hišo zidati prva dolžnost mu bodi svetemu Mohoru po premoženji pristojen dar

pokloniti. Če presodimo nekdanji ples Slovencev, da so pod milim nebom na godbo psaltirja ali tudi velikih in pa malih gosli veselo poskakovali, zdaj se za roke prijemši v kolo sukali, kmalo narazen skočivši eden pred drugim se verteli, poslednič pa moški na stran stopili in z rokami ploskali, med tem ko je ženstvo posebej rajalo in po plesišču ferkalo: smemo pač reči, da to ni bilo grešno veselje. Če pa pregledamo današnji ples, tega pa nikar ne moremo zagovarjati, marveč le ostro grajati in želeti, da bi se kmalo zaterl po celem keršanskem svetu in kot kužen rak nedolžne pobožnosti za vselej izmed kristjanov odpravil.

Naši pobožni kmetje so se še zavezali sv. Mohoru darovano zemljišče v prostovoljno tlako obdelovati, napravijo sred vasi skedenj in žitnico cerkveno in modro svojemu nebeškemu priprošniku hiševajo. Čas za časom se novi naselniki v soseski vdomačijo, nove družine si tukaj hiše pozidajo, in cerkvice sv. Mohora je čedalje bolj bogatela, tako da v šestnajstem stoletji je že 101 krav pri tukajšnjih kmetih na reji štela, in pa v posestvu bila vseh senožet v Bilševni, kjer je poleti stan za govejo živino in movžo imela. Še današnji dan se njene ostale senokoše na Bilševni tlaka imenujejo, menda odtod, kjer so ondi naši preddedje sv. Mohoru tlakali.

Ali sedaj, ko je cerkvice že dobro obogatela, trebalo je v nji kaj popraviti in kake nove reči pripraviti. Pred vsem drugim se je kazalo, da bo treba leseni altar sv. Mohora s kamnenim nadomestiti, in ker so nune v Čedadu ravno ob tem času lep marmoren altar na prodaj ponujale, kupili so ga Pečanje za 200 zlatih in leto 1647 na mesto poprejšnega v tukajšni cerkvi postavili. Se vé, da altar je bil brez tabernakelna, pa ker v tej kapelici se niso presveti zakramenti hranili, ga tudi potrebovali niso;

v altarji pa sta sv. Mohor in Fortunat v kamnenem kipu, kakor ju nam podobica družbe sv. Mohora v Celovcu kaže, kaj mično predstavljen bila, in nad njima so naši kmetje neizrekljivo pobožno veselje imeli. Ta kipa se še zdaj nad cerkvenim žagradom hranita.

Ali kaj! moji bogoljubni rojaki bi bili za Ange-ljevo Počeesčenje zjutraj, opoldne in zvečer pre-serčno radi cerkveno zvonjenje slišali. Od šenviške cerkve, pod katero so v duhovnih zadevah spadali, jim to veselje ni dohajalo, ondašno zvonjenje se do njih zavoljo daljave in svetne lege ni glasilo, domači zvonček pa bil je edin in premajhen za to sveto djanje; zatorej se vmislijo še en zvon napraviti in velijo leto 1671 v Vidmu nov, sedem centov težak zvon vliti. Pripeljejo ga domú, popravijo nekoliko stolpček nad cerkvenimi vrati in gori ga obesijo. Kdo bi zamogel njih serčno radost popisati, kedar se jim je pervikrat opoldne sveto zvonjenje iz domače cerkvice po hišah glasilo! Mile, pobožnoradostne solzice so se jim vdirale po licih, iz dna hvaležnega serca so njih molitve kipele, angelji varhi jih v zlate posode nabirajo, pred nebeški prestol nosijo in polna kupa rajskega blagoslova se na moje domorodce razliva. Ker pa cerkvice ni še zvonarja imela, naj bi jim zategadel ne bilo vsakdanje zvonjenje prikrateno, po-govoré se in vsaka hiša po versti dolžnost prevzame za cel teden vsakdanje zvonjenje oskerbljevati.

Pa kmalo so se nekteri rutarji za hribčki jeli pritoževati, da glas zvonov ne doni do njih. Trebalo je sezidati viši zvonik. Tudi tega dela se lotijo, in ni jim bilo mar ne za trud ne za stroške. V letu 1681 stal je že pred cerkvenimi vratmi sedanji visoki zvonik skoz in skoz iz rezanega kamnja, tako terden in veličasten, da marsiktera farna cerkva po naši nad-škofiji se ne more z enakim ponašati. Pripoveduje

se še sedanje dni, da pri tem zidanji so vseh 101 krav sv. Mohoru povžili, in ko so verh dodelanega zvonika križ postavljali, se človeku glava zverti, dolí pade in mertev ostane. To je pa gotovo, da so bili zvoniku visoko kapo ali pokrivališče iz kamnja skoz in skoz postavili; ali teža bila je prevelika, spodnje zidovje je pokalo, zatorej so bili siljeni kamneno kapo razmetati in s škodlami stolp pokriti.

Tak krasen zvonik je pred cerkvico sv. Mohora sicer kaj veličastno stal, pa mali zvonček se iz line ni prav po volji našim sosedom glasil. Zvonovi morajo stolpu primerjeni biti. To so moji Pečanje razumeli; zatorej mali zvonček overžejo in si velé leto 1755 v Gorici dvanajst centov težek zvon vlti. Sedaj še le je bilo zvonenje po godu. Sicer je strela v letu 1767 manjši zvon nekoliko pokazila, pa vendar se z velicim še dosti soglasno do današnjega dne vjema. Omenim, da pri taisti nesreči je bila strela tudi zvonarjevo ženo, ki je hudi uri zvonila, usmertila; zatorej naši pametni kmetje ne terjajo, kakor se pri marsikterih cerkvah semtertje čuje, da bi cerkovnik ob času hude ure brez prenehanja za zvone vlačil, zadosti jim je, da nekoliko pozvoní ter jih tako sponni k Bogu moliti, naj bi srenjo vremenske nevihte milostljivo obvarval.

Število duš se je na Pečinah zmiraj bolj množilo. Pot k fari na šenviško goro je bila daljna in težavna, v hudi zimi celo nemogoča. Za gotovo se pripoveduje, da neko zimo so merliča tri dni na šenviško goro k pogrebu nosili, in na tej eno uro daljni poti čez dve noči v skednji ga hranili. Da so ljudje na pomanjkanji podučila terpeli in otroci le toliko kersanskega nauka znali, kar so jih nevedni starši učili, to vsak lahko sprevidi. Pa tudi poleti jim ni veliko za pobožno življenje hasnilo pri fari službo Božjo

obiskovati; kajti po sveti maši so jih že ondašnji kerčmarji pred cerkvijo pričakovali in na gostbo silili, kjer so do terde teme pili in še le na pozno noč večidel vinjeni domú se vernili. Kako temu v okom priti?

Ob tem času je živel na Pečinah v mojem rojstnem domu pod hiš. števil. 19 bogaboječ mož Ivan Lapanje. Bog ga je bil z lepim premoženjem oblagodaril in kar je še več veljalo, dal mu je verlo razumnost. Ta mož premišljuje stan svojih sosedov in sklene vse žile napeti, naj bi se duhovnija na Pečinah vpeljala, odkrije svoje mnenje sosedom in vsem je bila resna volja, po moči podpirati ga v njegovih prizadevah. Pa kako bo pri tako mali cerkvi brez presbyterija, žagrada in kora duhovnija oveljala? Modri mož to dobro prevdari, in nagovori sosede leta 1775, da bi k tačasnemu ozidju presbyterij, na stran presbyterija pa žagrad prizidali in pevališče (kor), kakor so ga druge Božje veže imele, tudi tukaj napravili. To se zgodi, altar sv. Mohorja se na dotično mesto prestavi, oltar sv. Florjana pa, ki je bil že popolnoma razpadel, se iz cerkvice odpravi in sedaj opominja le podoba, na zidu viseča, še na tega svetnika. Pa vpastirjena cerkev mora tudi tabernakelj imeti. Tudi tega si iz čistega, belega in rudečega marmorja v Gorici naročé. Ko ga na altar stavijo, se kipa sv. Mohora in Fortunata razbijeta, zategadelj palo naslikati velé, na kateri zdolej naša dva svetnika, zgoraj pa preblaženo Marijo Devico čistega spočetja prav umetno naobraženo vidiš. Sedaj so bile naj potrebnije reči napravljene in pot za vpeljavo lastne duhovnije nekoliko odperta.

Glejte, moji rodoljubni čitatelji! toliko truda in stroškov pobožnost Slovencev prevzame in prestane. Jaz to rečem, ker vem, da ne samo moji Pečanje,

ampak še nebrojno drugih srenj po Slovenskem so si po enaki proti lastne duhovnije napravljale. Malo zerno so vsejali, ali iz tega majhnega semena je zrastle po Slovenskem že mnogo slovečih farnih cerkev. Da! pobožnost Slovencev ima na svetu obilno spominkov in nadjamo se, v večnosti brez števila nebeščanov. Bodimo jim pravi vnuki, zvesti posnemovavci, in terdno se svete vere deržimo, da si pot odpremo do nebeške dike.

V.

Rekel sem, da za vpeljavo duhovnije pri cerkvi sv. Mohora in Fortunata bila je pot še le nekoliko poravnana; kajti veliko se jih je upiralo tej vtemeljivosti s tako močjó, da, ko bi ne bile postave cesarja Jožefa II. za vpeljavo novih duhovnij tako vgodne, nihče bi ne bil nasprotnikov užugal. Pred vsim drugim je skerbel Joan Lapanje se z goriškim škofijstvom porazumiti in tominskega dekana Banež-a, ki je bil resnično mož po Božji volji in za blagor naših hribovcev tako skemben in moder, da njegovo ime še dandanašnji po vsem Tominskem veličastno slovi, na svojo stran pridobiti. Ko se mu to po volji izide in za svoj blagi namen podpornikov ima, začne na svoje stroške zidati stanovanje za prihodnjega duhovnika na Pečinah in leta 1784 bila je kaplanova hiša dogotovljena, za katero je dobrotnik 500 zlatov potrošil.

Nebeška previdnost človeške prizadetve, če merijo v Božjo čast in so ljudstvu za zveličanje vspešne, povsod in vselej milostljivo podpira; tako tudi tukaj. Še v tem letu je doveršil Anton Klemenčič iz Pečin bogoslovstvo v Beču, se dá v mašnika posvetiti in pride na svoj dom, ter si od

svojega škofa dovoljenje izprosi na Pečinah ostati in v tukajšni cerkvi službo Božjo opravljati. Se ve, da dohodki za tukajšno duhovno službo niso bili še stvarice odločeni, pa on, dobra duša, se je ponudil svojim srenjčanom toliko časa brez plačila služiti, dokler se reč ne dožene in duhovnija po postavi ne vterdi. Ta blagi duhovnik je h koncu omenjenega leta pri cerkvi pokopališče napravil in že drugo leto 1785 najdemo, da mesca februarja je tukaj prvega merliča pokopal, pa kerščevati začel. Od te dobe cerkveni zapiski pri sv. Mohoru postavno veljavo imajo.

Brez določenih letnih dohodkov za duhovnike nobena duhovnija obstati ne more; to je tako jasno, kakor je resnično, kar pravi papež Pij II., da nekoliko posvetnega premoženja vsaka cerkva potrebuje, če ne, kmalo služba Božja ondi odpade. To so moji sosodje na Pečinah dobro razumeli; zatorej jim je zlo na sercu ležalo, svojemu dušnemu pastirju za vse prihodnje čase dostojno plačilo na leto določiti. Pa tudi tu so jim hude overe nasprotovale. Premagane so bile tudi te in vsled pismene zaveze, duhovniku dajati na leto 200 gld. 59 kr., bila je dne 12. septembra 1789 duhovnija pri cerkvi sv. Mohora in Fortunata na tominskih Pečinah od višega c. k. deželnega poglavarstva za vselej dovoljena in poterjena.

Jeli, ljubi čitatelj! da to je bilo le pičlo plačilo za duhovnika. Sčasoma se je sicer nekoliko zboljšalo, pa na 300 forintov a. v. tukajšni dohodki vendar še ne segajo. To sem pa zategadelj pristavil, da bi svetni ljudje, ki še vselej mislijo, da duhovniki na kupe denarjev imajo, saj nekoliko spoznali, da pri takem pičem letnem plačilu ni mogoče bogastva spravljati, marveč še le prav varčno mora hiševati, kdor hoče pošteno izhajati.

Čeravno je duhovnija pri naši cerkvi sv. Mohora in Fortunata le majhina in služba le pičle dohodke nese, vendar so se duhovniki še vedno za njo oglaševali; hočemo jih tu po versti imenovati:

1. Č. g. Anton Klemenčič iz Pečin od leta 1785—1831. Dne 5. marca 1831 se je ta blaga duša v večnost preselila, po tem, ko je 46 let tukaj Gospodov vinograd obdelovala in svojim rojakom neizmerne blaga naklonila. Bil je ta gospod bistrega uma in vgodne učenosti; zatorej so mu bile marsiktere fare na ponudbo, pa taka ljubezen ga je do svojih srenjčanov vezala, da ga ni bila volja drugod službe prevzeti. „Želim pri sv. Mohoru počivati“, s temi besedami se je vselej izgovarjal, ko so mu njegov škof prigovarjali, kako faro prevzeti. In resnično tukaj počiva med svojimi ovčicami, ktere je toliko let po izgledu nebeškega pastirja vodil. Večna luč naj mu sveti!

2. Č. g. Janez Kr. Pelikan iz Gorice od leta 1832—1833. Ta gospod bil je le začasen administrator; kajti služil je pri Ponikevski cerkvi in od ondod je tudi tukajšno sosesko prevedoval. Vsako tretjo nedeljo in trikrat na teden je pri sv. Mohoru maševal. Bil je jako priljuden duhovnik in kaj vselega značaja. Tudi njega že zemlja krije.

3. Č. g. Anton Vitrih iz Batuj na Vipavskem od leta 1834—1835. Premalo časa je tukaj bival, da bi od njega kaj povedali. Tudi ta se je že v večnost preselil.

4. Č. g. Josip Skubie iz Višnegore na Kranjskem od leta 1836—1847. Ta gospod je tukajšnim faranom mnogo dobrega storil, jim sv. križev pot v cerkvo in uro v stolp napravil. Ljudje se še sedaj njegovih izverstnih pridig spominjajo ter si v veliko škodo

štejejo, da so takega učenika zgubili. Sedaj v Medani v Berdih pastiri.

5. Č. g. Primaz Šbogar iz Loma od leta 1848—1850. Ta je že tudi v Gospodu zaspal.

6. Č. g. Andrej Jug iz Volčjega od leta 1850—1853. Pod njegovim vodstvom se je kaplanu nova hiša pozidala, za katero so duhovnjani blizo 1000 forintov potrošili. Sedaj je ta goreči duhovnik v Kozbani v Berdih duhoven pastir.

7. Č. g. Andrej Lipušček iz Loma leta 1854—do mesca avgusta. V svojo rojstno vas se je bil preložil, in ondi je umrl.

8. Č. g. Anton Kragl iz Sela od leta 1854 mesca avgusta do 1859 mesca junija. Prestavljen je bil v spodnje Tribušje, kjer še sedaj pastiri.

9. Č. g. Fil. Jak. Kaffol iz Pečin od mesca junija 1859, dokler bo Božja volja. Dne 24. septembra 1845 sem tukaj na altarju sv. Mohora in Fortunata novo mašo služil, zna biti, da ravno na tem altarju bom tudi zadnjokrat maševal in potem pa pred večnega sodnika stopil!

V varstvo se tema dvema svetnikoma pohlevno izročujem, torej zaupam, da mi bodeta milost izprosila. — Za moj preserčno ljubljeni narod se vse svoje žive dni trudim, nadjam se, da sv. Mohor mi bo odvetnik in besednik pri vstopu v večnost. — Na tem svetu mi ni bilo nikoli dobro, smem se zanesti, da na unem svetu bo milostljivi Gospod obrisal vse solze od mojih oči.

VI.

Náte, slovenski bratje in sestre! domorodne čertice, iz katerih nekoliko spoznate, kako ljubeznjivo se je milost Boga in Očeta in Sina Jezusa Kristusa,

našemu narodu oznanovala, s kakšnim hvaležnim sercem so naši pobožni prededje nebeške nauke sprejemali in pa koliko so se potrudili za Božjo čast in svoj dušni blagor. Drugi narodi so jih žulili in žulili, oni pa so svoje stanovitno zaupanje v Boga stavili. Brez narodne omike je naš narod do druge polovice devetnajstega stoletja v sužnosti drugim narodom na zemlji zdihoval in stokal; zdaj ga je Božja previdnost tesnih verig razkovala in pot mu do omike in duševnega razvitja na domačem polju odperla. Družba sv. Mohora si je v poglaviten namen zastavila Slovence, posebno priprostemu ljudstvu, pomagati do potrebne omike, in ker to se prav za prav le v keršanskem duhu izverstno goji in razvija, izvolila si je sv. Mohora za svojega nebeškega zavetnika. Na to merijo tudi moje tukajšne čertice. Kakor se je cerkvica sv. Mohora na Pečinah le malo po malem dvigala, ravno tako naj se bo omika Slovencev znižaj bolj razevetala!

Ljubljeni slovenski bratje! in posebno vi kmetiški možje! stopite le obilno v družbo sv. Mohora, čitajte radi družbine bukvice in zvesto opravljajte kratke molitvice v čast sv. Mohoru, kakor družba priporoča, in gotovo dosegli bomo, kar potrebujemo za blagor naroda in za svoje izveličanje.

Na Pečinah pri sv. Mohoru in Fortunatu dne 10. grudna 1862.

2.

Sv. Ciril in sv. Metod, škofa in slovanska apostola.

Hvalimo slavne može, ktere je Bog počastil po svoji veličasti. Njih trupla počivajo v miru, njih ime pa slovi od roda do roda. Sir. 44.

V Evropi prebivajo mnogotere ljudstva: Slovani, Nemei, Lahi, Francozi, Španjolci, Angličani, Ogri, Gerki in Turki. Med vsemi pa, kar zadeva njih število in prostor njih pokrajin, največe je slovansko ljudstvo, nar veči je narod, kteremu se prištevamo tudi mi Slovenci. Zemljevid nam kaže, da dežele, v kterih stanujejo Slovani, obsegajo polovico Evrope, tretji del severne Azije in velik kos zgornje Amerike, da je gola resnica, kar pravi nek pisnik: Našemu narodu sonce nikdar ne zaide. Že od nekdej, že davno pred Jezusovim rojstvom, so stanovali Slovani v Evropi in scer bolj proti severju, tam, kjer še zdaj živijo Poljaki. V 5. in 6. stoletji po Jezusovem rojstvu, če že pred ne, so prišli v svoje sedanje sedeže med jadranskim in črnim morjem, poleg Donave, Drave in Save gor do baltiškega morja. Razdelili so se in se delijo še dandanašnji v razne rodove; ali vsi rodovi: Rusi, Poljaki, Čehi, Hrovati, Serbi, Bulgari in Slovenci, vsi smo enega debla, vsi smo Slovani.

Naši prededi stari Slovani so bili ajdi. Menili so, da en sam Bog ne zadosti vsim potrebam človeškim; zato so častili in molili več bogov. Darovali so jim zemeljske pridelke in domače živali; posebno

radi so jim pokladali darove v posvečenih logih v senci košatih lip.

Pa Bog Oče nebeški in Gospod vseh narodov ni pustil naših prededov sedeti v smertni senci malikovanja in zdihovati v tmuni ajdovskih zmot. Po svoji neskončni milosti pokliče tudi slovanske rodove v mirno zavetje svete edinozveličavne cerkve. Ravno letos je minulo 1000 let, kar se je Gospod in Bog milostljivo ozert tudi na slovanski narod; ravno letos je 1000 let, odkar sta brata sv. Ciril in Metod prižgala našim ajdovskim prededom na Moravskem, Českem in sedanjem Ogerskem luč sv. Jezusovega nauka; ravno sedaj je 1000 let, odkar sta imenovana sv. brata potovala tudi po naših slovanskih deželah in že prej kerščene Slovence v pravi veri poterjevala. — Doživeli smo tedaj letos preimenitnega leta, leta, ki je imenitno za nas Slovence, imenitno za vse Slovane; leto, ki nas opominja nar veselejše dogodbe v zgodovini našega naroda. Zató se pa tudi povsod, kjer se glasi jezik slovanski, prav slovesno obhaja tisočletni spomin spreobrnitve slovanskega naroda h keršanski veri; povsod, kjer Slovani prebivajo, prepeva se letos čast in hvala sv. Cirilu in sv. Metodu, oznanovavcema svete vere, slovanskima apostoloma. Naj tedaj v tisočletni spomin tudi naše „Večernice“ sv. Cirilu in Metodu na čast in slavo, svojim bravecem za poduk in kratek čas popišejo življenje in delavnost sv. bratov in apostolov slovanskih. Saj se spodobi, saj je dolžnost, ta dva sv. brata, apostola in najimenitnejša učenika slovanska bolje spoznati ko dosehmal; kajti dosti Slovencev nju še po imenu komaj pozná, še manj pa njunih velikih del in neizmernih zaslug za cerkev in narod.

1. Življenje sv. Cirila in Metoda do njunega poklica med Kozare.

Ob bregu gerškega morja v sedanji Turčiji stoji starodavno mesto Thessalonika, od Slovanov Solun imenovano. Tu v Solunu je tekla zibelka sv. Cirila in Metoda, tu sta sv. brata bila rojena v začetku devetega stoletja po Jezusovem rojstvu. Očetu je bilo ime Leon, materi pa Marija. Leon in Marija sta imela sedem sinov; med njimi najmlajši je bil Konstantin (tako je bilo Cirilu ime, predno je stopil v samostan). Pobožni in bogaboječi starejši, bogati in po celem mestu visoko štimani, prizadevali so si, svoje otroke prav po keršansko izrediti. Posebno je skerbela za njih odrejo mati Marija. Ona je kot prava keršanska mati svoje sinčke učila moliti, Boga spoznovati in častiti; ona je navdala mlado seree svojih ljubčkov z živim ognjem prave božje ljubezni in ona jih je od mladih nog že navadila, Bogu služiti v vsih okoljšinah življenja, v sreči in nesreči, v veselji in žalosti.

Metoda so namenili starejši odrediti, da bi kakor oče služil cesarju v uradnijah, ker je znal slovenski govoriti, bil je postavljen za predstojnika neki slovanski pokrajini. Pa posvetna služba mu ne dopade. Zapusti tedaj cesarsko službo in se podá na bližnjo Olimpso goro, da bi tukaj v tihem kloštru (samostanu) samemu Bogu služil. Zvesto je spolnoval v samostanu miniške dolžnosti; nekaj časa je molil, nekaj časa premišljeval sv. pismo in božjo besedo, zraven se je tudi pečal s slikarijo (t. j. z malanjem). Bil je kot mnih tudi za duhovnika posvečen.

Konstantin, Metodov mlajši brat, je bival med tem še pri starejših v Solunu. Bog mu je podaril bistro glavico in seree, vneto za vse, kar je dobro,

lepo in koristno. Mladi Konstantin (Ciril) pa ni zakopal od Boga mu izročeni talentov; pridno se je trudil, da bi si um bolj in bolj izbistril in serce z lepimi čednostmi požlahtil. Kmalo je zaslovela njegova učenost in žlahtnost njegovega serca.

Vsak, kdor je Konstantina poznal, vsak je sodil, da ga je Bog izvolil za velike reči. Česar se je naučil v očetovi hiši, to mu ne zadosti; on hrepeni še po večji izobraženosti. Kako so se veselili njegovi starejši, ker so vidili, da njih sinček ni rasel samo na letih, temveč tudi na modrosti in lepih čednostih! Pa njegov oče ni dolgo uživil tega veselja. Konstantin (Ciril) je bil komaj 14 let star, ko mu umerjô ljubi oče. Kmalo po očetovi smerti je bil Konstantin (Ciril) poklican v Carigrad, ki je bilo takrat poglavito mesto gerškega cesarstva. Dober prijatelj Konstantinovega očeta je imel namreč visoko službo na cesarjevem dvoru: učil in redil je cesarjevega sina. Ta prijatelj se je spomnil zapuščenega Konstantina (Cirila). On ga povabi tedaj na cesarjev dvor, da bi se s mladim carevičem učil in ž njim igral. Tu v Carigradu je si pridobil mladi Konstantin (Ciril) nar lepšo priložnost, se seznaniti z vsem, česar se je naučiti in zvedeti želel. Protila mu je marsikaka nevarnost; vendar pobožni mladeneč se je skerbno varoval slabih tovaršev; rajši se je deržal tistih, ki so se pridno učili in se lepo zaderžali. V kratkem je prekosil vse součence; zavolj svoje učenosti in pobožnosti je bil dika mladenčev na cesarjevem dvoru. Nenavadna učenost, tiha pobožnost, dopadljivo zadržanje pridobi Konstantinu (Cirilu) povsod zaupanje in ljubezen, prikupi mu vse serca. Posebno rad ga je imel Theoktist, tisti, ki ga je s prvega v Carigrad poklical. V znamenje svoje ljubezni zbere Konstantinu (Cirilu) nevesto visocega stanu, ali Konstantin se

Theokistu lepo zahvali ter mu da na znanje, da hoče stopiti v duhovski stan in se podati k svojemu bratu Metodu. Theoktist naznani namen in željo Konštantinovo carigrajskemu nadškofu in cesarju.

Ker pa je bil Konštantin (Ciril) še le dvajset let star, podeli mu sv. Ignacij, pobožni carigrajski patrijarh, manjše blagoslove (žegne) in ga postavi za varha knjižnice pri cerkvi sv. Sofije. Nekaj časa potem se podá v bližnji samostan, da bi se odločen od mestnega hrupa v samoti dostojno pripravljal na više blagoslove. Ko se je vernil v Carigrad nazaj, posveti ga sv. Ignacij in ga poviša za učenika modroslovja. Novo službo je mladi duhoven tako izvrstno opravljal, da je povsod slovelo Konštantinovo (Cirilovo) ime, da se je razširjala učenost in slava njegova dalje in dalje. Zató so mu dali tudi častno ime „filozof“ t. j. „modrijan“.

Vendar že davno gojena želja, s svojim ljubim bratom vred le Bogu življenje darovati, mu ne dá miru ne pokoja. On se tedaj odpové učiteljski službi in se poda na goro Olimpko k Metodu, svojemu bratu. Kakor ena duša in eno serce sta živela sveta brata v mirnem samostanu. Združena sta molila, pre-mišljevala, se postila, prebirala sv. pismo in eden drugega spodbujala h keršanski popolnosti.

2. Sv. brata gresta Kazarom sv. vero oznanovat.

Konštantin (Ciril) in Metod nista dolgo v tistem samostanu vkupej živela. Previdnost Božja ju je izbrala za blagovestnike, za učitelje daljnim narodom, ki so sedeli še v senci paganstva in nevere. Tu v samostanu sta prejela od Boga poklic na apostoljsko delo.

Zgodilo se je takrat, da so Kazari prosili gerškega cesarja Mihaela III., da bi jim poslal modrih keršanskih učenicov. Kazari so bili ajdovski narod. Stanovali in gospodovali so v sedanji južni Rusiji ob bregovih črnega morja, judovski in muhamedanski učeniški so si prizadevali na vso moč, da bi jih k judovski in muhamedanski veri spreobrnili. — Cesar Mihael se ni malo razveselil, ko ga naprosijo tudi za keršanske učeniške. Rad dovoli prošnjo kazarskim poslancem. Nihče pa se mu ni zdel sposobnejši za tako imenitno delo, kot Konstantin (Ciril) in njegov brat Metod. Z dovoljenjem carigrajskega patriarha sklene cesar, ta dva sv. brata kazarskemu narodu za učeniška in oznanovavca svete vere poslati. Veselo sprejmeta sv. brata cesarjevo povabilo. Ljuba in mila jima je bila sicer klosterska samota, vendar prošnja Kazarjev, vabilo cesarjevo in povelje višega pastirja, carigrajskega patriarha, zdi se jima, kakor bi ju klical glas Božji na apostoljsko delo. Konstantin (Ciril) in Metod zapustita tedaj Olimpsko goro in se podasta v Carigrad, da bi odtod se odpravila v Krim med Kazare, kamor ju je klicala previdnost Božja. Srečno dospeta v Kerson, primorsko mesto, in se tam nekaj časa pomudita, da bi se naučila kazarskega jezika. Kmalo po svojem dohodu sta bila sv. brata tako srečna, da sta našla truplo sv. Klementa, rimskega papeža, ki je iz Rima pregnan l. 102 po Kristusovem rojstvu ondi mučeniško krono prejel. Ko sta se do dobra naučila kazarskega jezika, odpravita se h Kazarom. Njih poglavar je sv. brata slovesno sprejel. Berž zbere judovske in muhamedanske učeniške, pa tudi velikaše in duhovnike svojega naroda. V slavnem zboru se vzdigne narpred Konstantin (Ciril): „Jez stojim med vami — tako jih nagovori — edin brez rodovine, brez prijatlov. V Boga pa zaupam,

v kterege rokah so vse reči in tudi vaše serca. Nadjam se, da bote razumeli naju in se poprijeli resnice. Ako česar ne bote zastopili, pa vprašajte, da vam razloživa.“

Natô začnô ugovarjati narpred Judi; ali Konštantin jih zmaga s svojo učenostjo. Drugi dan sta imela sv. brata opraviti z muhamedanskimi učeniki. Božji duh pa je tako vodil um in jezik svojih služabnikov, da so na slednje vsi pričujoči kazarski velikaši veselo zavpili: „Vidva sta od Boga poslana nas zveličat.“

Solzé veselja in radosti polivajo lica sv. apostolov. Navdušeno jih nagovarja zdaj Konštantin (Ciril): „Očetje in bratje, sini in prijatli moji! Bog vam da razum, spoznati resnico; vi ste resnici odperli svoje serca, dajte zdaj se kerstiti v imenu sv. Trojice. Nehajte opravljati molitve z Judom in odrecite se zmoti muhamedanski, da ne poginete na večno.“

Te besede so segale Kaniu, (tako so rekli Kazari svojemu poglavarju) in vsim pričujočim globoko v serce. Kan sam in 200 velikašev se je dalo na mestu kerstiti in po njih izgledu sta sv. brata kerstila ves narod. Sv. apostola sta dala potem cerkve staviti in priskerbela sta tudi potrebnih duhovnikov. Ko sta tako naročeno delo z božjo pomočjo srečno spolnila in sv. vero pri Kazarih vtemelila in vterdila, vrneta se v Carigrad z ostanki sv. Klemena. S seboj sta peljala mnogo kristjanov, ki so bili prej od Kazarjev vjeti in odgnani v sužnost; zdaj pa so jih spustili vse brez odkupa na njih dom. Mnogo družih darov so njima Kazarji ponujali v znamenje hvaležnosti in ljubezni svoje; ali sv. moža jih nočeta. „Ne iščem vašega, ampak vas“, odgovori jim Konštantin (Ciril).

3. Sv. Metod kersti kralja Borisa in bulgarski narod.

Ko se brata spet verneti v Carigrad, podá se sv. Metod spet v samostan na Olimpsko goro, Konstantin pa ostane v Carigradu. Metod pa ni bil dolgo v samostanu. Bog ga je izbral, da oznanuje Božje ime in sv. vero mogočnemu kralju in celemu narodu. In zares nekako čudno je dobil ta svoj poklic!

Boris, mogočen kralj bulgarskega ljudstva, je zidal ravno takrat (l. 860) veličastno hišo (palačo). Namenil je, prav lepe slikarije (malane podobe) v njej napravati. Zato naprosi gerškegu cesarja Mihaela III., da bi mu poslal izurjenega slikarja (malarja). Cesar mu pošlje sv. Metoda. Njemu kralj Boris naroči, v svojo dvorane kaj strašnega namalati tako, da bo vsacega groza obšla, kdor sliko ugleda. Sv. umetnik si izvoli podobo poslednje sodbe. Izobrazí, kako pokajo skale, drobijo se verhovi, razlivajo se vode; kako letajo angelji sem in tje, odpirajo se grobovi, mertvi iz njih vstajajo in v strašni tmíni semtertje begajo; kako se odpira nebo, kako žark nebeški tmíno na zemlji razsvetljuje; kako na jasni stolici med angelji kraljuje pravični Sodnik.

Boris, ko vgléda podobo, se v duhu zgrozí. Ves osupnjen prosi Metoda, da mu razloží, kaj ta slika pomenja. Sv. Metod, poln sv. duha, pa mu pravi: „Kralj! Ta podoba ti stavi pred oči sodnji dan, ob katerem mine svet in vse, kar je na njem; dan, ob katerem Sodnik ne bo gledal na osebo, ampak le na njene dela; dan, ob katerem bo stal kralj in sužnji pred pravičnim Sodnikom.“ Te besede prešínijo kralju persi. Boris prestrašen vpraša Metoda: „Ali ni tolažbe, ni milosti najti pred tako grozo?“

Take lepe priložnosti ne opusti zdaj sv. Metod. Z živo besedo podučuje kralja v tolažbepolnih resnicah sv. keršanske vere. Kar popred kraljevi sestri Teodori ni bilo dano, ki je že davno pred nagovarjala svojega brata Borisa k pravi veri: to je bilo dano sv. Metodu. Kralj se spreoberne in Metod ga s kerstno vodo polije l. 861. Po kraljevem izgledu se da kerstiti vse njegovo ljudstvo. Tako se je vkoreninila Jezusova vera na Bulgarskem. Opomniti pa je treba, da so k vsemu temu veliko pripomagale bukve, od Konstantina (Cirila) v slovanskem jeziku spisane. One so se Bulgarom koj prikupile.

Metod se verne potem nazaj v Carigrad. Bulgari so sedaj prvi narod slovanskega plemena, kteremu sta prižgala sv. solunska brata luč svete vere: Metod s svojo umetnostjo in svojim podukom, Konstantin (Ciril) pa po slovanskih bukvah.

4. Prihod sv. bratov na Moravsko. Njuna delavnost do smerti sv. Cirilla.

Vesela prigodba, da se je dal kerstiti kralj Boris in ž njim ljudstvo bulgarsko, razširila se je kmalo iz Bulgarije k Slovanom na Moravskem. Kajti bulgarska dežela je bila takrat sosedna Moravski, ki je obsegala sedanjo Moravsko, zgornjo Ogersko do Pešta in zdonavske pokrajine okoli Blatenskega jezera. Ali še prej, kmalo ko sta se vernila sv. brata od Kazarov, odpravil je moravski knez Rastislav poslance do gerškega cesarja, da bi ga prosili za sposobne duhovnike in učenike, ki bi slovansko moravsko ljudstvo po slovansko podučevali v keršanskih resnicah.

„Naša država se je pokristjanila“, — nagovorijo moravski poslanci cesarja, — „ali nimamo učnikov,

da bi nas učili, nas lepo vodili in nam razkladali sveto pismo. Mi ne umemo ne gerškega, ne latinskega učenika; eden uči tako, drugi drugače; potem ne zastopimo sv. pisma, ne njegove moči. Pošlji nam torej učnikov, ki znajo nas učiti in nam v našem jeziku sv. pismo razlagati.“

Cesar, slišati to lepo prošnjo, se jako razveseli. Vpraša tedaj svoje svetovavce, koga bi poslal. Oni mu svetujejo učena in modra solunska brata: Konstantina in Metoda. Cesar pošlje tedaj po Konstantina, ker je bil Metod takrat na Olimpijski gori: „Slišal si, — nagovori ga cesar, — česar me prosi slovanska dežela. Vem, da je težka ta naloga; vendar mislim, da si ti za njo ves pripraven in sposoben. Vzemi pa seboj tudi svojega brata Metoda. Vidva sta Solunčana; znata dobro govoriti jezik slovanski.“ — „Čeravno sem slab in nezmožen na telesu, vendar rad grem na Moravsko med Slovane“, odgovori Konstantin in vpraša: „Ali imajo sveto pismo predstavljeno v svojem jeziku.““

„Nimajo ga, ali zelo si ga želé in potrebujejo“, odgovori cesar. Morda Bog tebi, moj Konstantin naroči, da bi Slovanom sestavil sv. pismo in spisal bukve. Saj Bog daja vsem, ki ga prosijo, in odpira vsem, ki terkajo.“

Konstantin (Ciril) tedaj po nasvetu cesarjevem sestavi okoli leta 859 po izgledu gerških in drugih iztočnih pismenk popolno slovansko abecedo.

Brez odloga začne zdaj Konstantin (Ciril) sveto pismo in druge potrebne cerkvene knjige predstavljati na slovanski jezik. Prestavljeno sv. pismo dá tudi Metodu seboj, ko je bil od bulgarskega kralja Borisa v Bulgarijo poklican. Še le, ko se je vernil Metod po kerstu kralja Borisa nazaj v Carigrad, še le tedaj se odpravita sv. brata na Moravsko.

Moravski knez Rastislav in narod njegov so ju željno pričakovali. Leta 863 sta dospela na Velehrad, kjer je stanoval Rastislav. Knez ju sprejme prav slovesno. Iskreno se lotita zdaj sv. brata svoje naloge. Neutrudljivo podučujeta Slovane. V slovanskem jeziku oznanujeta jim božji nauk; učita jih moliti, pa tudi čitati (brati); stavita cerkve, pa tudi šole. „Zdaj so bili Slovani veseli“, pravi nek star pisatelj, „slišati čuda božje v svoji materni besedi.“ Niso minule štiri leta, in paganstvo je zibnilo na Moravskem: moliki so padli; njim posvečeni logi so bili posekani. Knez Rastislav in ljudstvo njegovo je prejelo sv. kerst. Sv. evangelje se je razširjalo in lepo razvijalo. Služba božja se je opravljala; po cerkvah so se razlegali spevi kristjanski v milem maternem jeziku. Pa kdo bi mislil, da ta vesel razvitek sv. vere po slovanski zemlji nekterim sosednim škofom ni bil po volji. Nemški škofi, med njimi posebno pasavski in solnograški, pošiljali so namreč že pred dohodom sv. Cirila in Metoda med Slovane svoje duhovnike; ali slovansko ljudstvo nemških pridigarjev ni umelo; zato ti niso kaj prida opravili. Ko pa zdaj vidijo, kako se po trudu sv. bratov razširja sv. vera na Moravskem, jeli so se bati, da bi slovanske pokrajine, ki so njihovi cerkveni oblasti bile podveržene, od njih ne odpadle in same svoje škofije napravile. Da bi temu v okom prišli, zatožijo sv. brata Konstantina (Cirila) in Metoda pri rimskem papežu Miklavžu I., kakor da bi v slovanskem jeziku krivo vero oznanovala. Zraven se pritožijo tudi zavoljo tega, da pojeta sveto mašo in opravljata druge obrede cerkvene v slovanskem jeziku.

Papež tedaj pokliče sv. brata v Rim, da bi slišal iz njunih ust, kaj da je. Voljno in rada ubogata in nemudoma se podasta leta 867 na dolgo pot. S seboj

vzameta tudi truplo sv. Klementa. Rastislav sam ju je priporočil sv. Očetu v posebnem listu. Na njunem potovanju sta prišla napred na izhodno stran sedanje Ogerske, ki se razprostira med Donavo in Blatenskim jezerom. Tudi v teh pokrajinah so prebivali Slovani; njih knez Kocel je stanoyal na Blatenskem gradu. Veselilo je kneza in njegovo ljudstvo, da sta sveta apostola tudi njih obiskala; veselilo se je ljudstvo, da sta njemu pridigovala, sv. mašo opravljala in sveto pismo razkladala vse v maternem jeziku. Vendar le kratek čas sta se tukaj mudila. Berž ko ne sta potovala potem skoz naše slovenske dežele, ker ju najdemo v Benedkah. Tu sta imela veliko opraviti z latinskimi duhovniki. Ti so njima oponašali, da sta krivoverca in nove reči vpeljujeta, ker slovanski jezik rabita pri božji službi. „Sv. pismo“, pravijo njima latinski duhovniki, „ima se brati in sv. maša pevati le v latinskem, gerškem in judovskem jeziku.“

Konstantin (Ciril) pa mirno zaverne njih nametke rekoč: „Ne perši li dež od Boga enako na vse ljudi? Ne sije li solnce enako vsem narodom? Bog je gotovo vsem milostljiv oče. Kako tedaj smete vi odreči vsem drugim jezikom in narodom, česar trem dovolite? Ne bilo bi nam to na čast, temuč na sramoto, če bi hoteli, da bi razun imenovanih treh narodov vsi drugi imeli biti mutasti (nemi) in gluhi. Mi sami poznamo narode, katerim je Bog dovolil sveto pismo brati in svojo čast in hvalo pevati v prirojenem njim jeziku, postayim: Armeni, Perzjani, Goti, Arabci, Egipčani, Siri in mnogi drugi. Zakaj tedaj bi tega ne dovolil tudi Slovanom?“ Tem jedernim besedam je dodal učeni Konstantin (Ciril) še dokazov iz sv. pisma in omolknili so nasprotniki. Sv. brata pa potujeta potem na ravnost proti Rimu.

Med tem, ko sta bila na poti, umerje papež Miklavž I. 13. novembra 867 in njegov naslednik je postal papež Hadrijan II.

Ko papež zvé, da se bližata Konštantin (Ciril) in Metod mestu in da neseta seboj truplo sv. Klementa, drugega naslednika sv. Petra, gre jima z vso duhovščino in z mnogimi ljudmi naproti in nju slovesno in seréno pozdravi; truplo sv. Klementa pa shranijo v cerkvi, ki so jo bili njemu na čast postavili.

Zdaj pokliče papež svojo duhovščino v cerkveni zbor, da bi se opravičila pred njim slovanska apostola zastran svoje vere in zastran vpeljevanja slovanskega jezika v božjo službo. Lepo sta dokazala tu pred zborom svojo nedolžnost. Zbrani duhovni so ju pazljivo poslušali — ko sta pripovedovala, kar sta delala med Bulgari in na Moravskem; veselili so se, ko sta jasno spričala, da je njuna vera prava in katoliška, čista vseh zmot, ki so se ravno takrat na Gerškem jele kazati. Ali braniti in zagovarjati sta mogla slovansko božjo službo. Izverstno in navdušeno jo je zagovarjal Konštantin (Ciril). Pred papežem in zborom poln sv. duha takole spregovori: „Pisano je: Vsi jeziki imajo hvaliti Gospoda. Zakaj mi jemljete za zlo, da sv. vero učim po slovansko, da božjo službo opravljam v slovanskem jeziku? Zares! ko bi znali Slovani latinski ali gerški, podučeval bi jih v latinskem ali gerškem jeziku, ker pa nobenega teh ne razumijo, zato sem vpeljal v božjo službo njih materni jezik — kterega umejo. Zakaj se zavolj tega nad menoj hudujete? Saj sem skoz to pridobil Gospodu in sv. cerkvi mnogo ljudstva.“

Ves zbor nad temi resnimi besedami ostermi; papež so se prepričali, da sta sv. brata pravoverna. Pohvalijo vse njuno djanje in poterdijo tudi slovansko

božjo službo; sami so bili elo pričujoči, ko sta sv. brata pela sv. mašo v slovanskem jeziku. V dokaz, da pred vsem svetom pripoznajo velike zasluge slovanskih učencov, posvetijo papež ju v škofa Moravcem in drugim slovanskim narodom, ktere sta kerstila, njune učence pa v duhovnike in dijakone. Pa komaj so bili končani govori in vse slovesnosti, kar Konstantin hudo zboli. Njegov trud in mnogoletne apostolske službe so oslabile njegove telesne moči. Bolezen se je od dne do dne hujšala. Konstantin je čutil, da je nagiblje dan njegovega življenja.

Neko noč vidi v prikazni, kako mu Bog sam naznani, da bo zapustil zemljo in v nebesa vzet. Neizrekljivo ga ta prikazen razveseli. Glasno, kot nekdanj sv. David kliče: „Veselil sem se nad tem, da mi je bilo rečeno: v Gospodov dom pojdemo.“ „Od zdaj — je izdihnil, ne bom več služil ne cesarju, ne komur drugemu na svetu, služil bom le mojemu Bogu. Ni me bilo, in on me je stvaril. Njegov sem bil in njegov sem na večne čase. Amen.“

Drugi dan potem postane mnih z dovoljenjem opata samostana, v katerem je z bratom stanoval. Pri tej priložnosti je premenil svoje dozdanje kerstno ime Konstantin v ime Ciril, po katerem se zdaj kot svetnik časti. Preteklo je štirideset dni, predno je udarila sv. Cirilu poslednja ura. Med tem pa zapazi, da brat Metod spet po klošterski samoti tožuje. Zato ga Ciril še na smertni postelji ljubeznjivo nagovarja, Slovanov nikar ne zapustiti. „Glej, mili brate“, mu pravi, „dozdaj sva bila od Boga vprežena k enemu delu. Oba sva eno brazdo orala; jez sem že obnemogel, potekajo dni mojega življenja. Vem, da ti gorko ljubiš goro Olimpko in samostanski mir. Vendar, prosim te, mili gori za ljubo ne opuščaj podučevati svoje ovčice tam na Moravskem. Ostani

pri dobrem slovanskem narodu in podučaj ga v Božjem zakonu.“ Tako je spodbujal Ciril svojega brata, da bi se vernil nazaj med Slovane. Ne zabi tudi do zadnjega zdihljeja za svoje učence in za narod slovanski nebeškega Očeta prositi.

„Dobrotljivi moj Bog! ohrani verne svoje ovčice, katerim si mene nevrednega služabnika za pastirja izbral; varuj ljudstvo slovansko brezbožne in ajdovske hudobije; pokrivaj ga s perutmi svoje vsegamogočnosti in dodeli, da bodo vsi hvalili in slavili sveto Tvoje ime. Amen.“ Tako moli in poljubi brata in vse pričujoče, ki so stali okoli njegove postelje, kot hvaležni otroci svojega umirajočega Očeta.

„Blagoslovljen bodi Gospod Bog, ki nas ne izda v rop zobom nevidljivih sovražnikov, temuč njih pokončá in nas reši od vseh sovražnih napadov.“—Te besede izusti in mirno v Gospodu zaspi. Bil je 14. februar leta 869.

Metod je hotel ostanke rajnega brata po volji svoje matere v svoj samostan na goro Olimpsko poslati; pa na prošnjo rimskih škofov privoli, da se shranijo kosti sv. Cirila v Rimu v cerkvi sv. Klementa.

5. Delavnost sv. Metoda po smrti sv. Cirila.

Po smrti svojega brata se je mudil Metod še nekaj časa v Rimu. Ravno se je pripravljaj na Moravsko, ko dojdejo v Rim poslanci od panonskega kneza Kocela, sv. Očeta prosit, da bi ne deržal slovanskih učencikov dalje pri sebi, temuč jih pustil v njih domovino. Hadrijan II., rimski papež, to prošnjo rad spolni in da nadškofu Metodu pismo do kneza Kocela seboj, v katerem hvali djanje sv. bratov in zraven jasno izreče, da dežele slovanskih knezov ne

spadajo pod solnograjsko nadškofijo, ampak neposredne pod rimsko stolico. „Ne samo k tebi, temuč k vsem pokrajinam slovanskim pošljem Metoda za oznanovavca sv. vere od Boga in od sv. apostola Petra“, pravijo sv. Oče v omenjenem pismu do panonskega kneza.

Konec leta 869 dospe posvečeni in poterjeni nadškof sv. Metod h Kocelu na Blatenski grad. Kmalo po dohodu sv. škofa se je razširjala sveta vera tako veselo in široko v zadunajski kneževini, da je knez Kocel papeža naprosil, da bi Panonsko škofijo, še nekdanj pod rimski patriarhat spadajočo, obnovil in Metoda na to stolico povišal. Metod sam gre z drugimi velikaši spet v Rim, brez odloga vse doseže in se verne kot poterjen panonski nadškof h Kocelu nazaj.

Ali jako je bolelo nevtrudljivega učitelja sv. vere, da ni mogel svojih ljubih ovčic na Moravskem obiskati. Kajti ravno tačas se je vnel hud boj med slovanskim knezom Rastislavom in nemškim vojvodom Karlmanom. Rastislav se je namreč leta 868 vzdignil, da bi svojemu ljudstvu popolno svobodo, svoji deželi samostalnost in neodvisnost pridobil. Precej srečno se je z Nemci bojeval. Nemški kralj Karlmanov oče Ludovik sam je mir zahteval, ki je bil l. 869 sklenjen. Rastislav je takrat imel nar večo moč. Ljudstvo je bilo ptujega jarma rešeno, dežela Moravska je postala neodvisna. Ali zdaj se — žali Bog, vnema med lastnimi domačini razpertija in nesloga. Kajti Svetopluk, kteremu je Rastislav bil stric, se pridruži Nemcem in svojega strica Rastislava izda Karlmanu, najhujšemu sovražniku, ki mu da l. 870 oči iztakniti in v nek nemški samostan zapreti. Ob enem napade Karlman Rastislavovo deželo in postavi nad njo dva nemška poglavarja.

Te žalostne homatije so branile Metodu, obiskati ljubo Moravsko ljudstvo. Tem bolj pa povečuje božje kraljestvo in razširja Jezusov nauk po obeh straneh Donave blizu Drave in Save.

Veliko je pomagalo njemu pri oznanovanji kersanske vere, ker je povsod učil po slovansko, ker je obhajal sv. mašo in božjo službo v slovanskem jeziku, ker je sv. pismo in druge cerkvene knjige prestavil v domači jezik. Zavolj tega so se ljudje povsod pridružili Metodu. To pa je bilo nemškim škofom: solnograjskemu, pasovskemu in frisinskemu tern v peti. Leta 871 pokličejo sv. Metoda z neprijaznimi besedami v Solnigrad, da bi se zagovarjal pred duhovnim zborom.

„Kako se podstopiš“, ga serdito vprašajo, „oznanovati sveto vero v deželi, ki spada pod našo nadškofijo?“

Mirno jim odverne sv. Metod: „Zares! če bi vedel, da spada panonska dežela pod vaše nadškofijstvo, šel bi bil memo nje; pa ona ne spada pod vaše, temuč pod nadškofijstvo rimskega papeža. Pa zdi se mi, da vi le iz lakomnosti deržite se granic svojih škofij. Da, clo zoper cerkvene zapovedi mi branite Božjo besedo oznanovati. Varite se, da vi sami ne kratite pravice sv. katoljske cerkve, ker se samemu papežu nasproti stavite.“

Ostre besede razdražijo še bolj napihnjene sovražnike. Metod pa neprestrašen dalje govori: „Resnico sem govoril, nje se tudi pred kralji ne sramujem. Vi pa delajte z menoj, kar vam je ljubo. Nisem boljši od teh, ki so darovali za pravico in resnico po strašnih martrah svoje življenje.“

Zdaj serditi Nemei zgrabijo nedolžnega Metoda. Vjetega odpeljejo daleč na Barsko in ga hudodelniku in puntarju enako v temno ječo veržejo.

Ravno takrat, ko se je to z Metodom zgodilo, zadela je kazen in ostra osveta Svetopluka, ki je izdal svojega strica in ž njim tako neusmiljeno in nehvaležno ravnal. Nemški vladarji, ker ni voljno jih vbogal, zatožijo ga pri Karlmanu zavolj nevere. Karlman verže Svetopluka v temnico, kjer je moral obsodbe čakati.

Takega djanja proti svojim knezom in takega ravnanja s svojim nepozabljenim učenikom niso mogli dalej prenesti ravnodušni Slovani. Vzdignejo se in začno boj zoper Nemce. Med tem so spustili Nemci Svetopluka iz ječe, ker mu neverstva niso mogli dokazati. Svetopluk, čeravno so ga obdarovali, se ne da več oslepiti. On stopi na čelo svojega zvestega ljudstva, napade Nemce in jih popolnoma zmaga. Do Dunaja podi sovražnika in mu tako nadleguje, da nemški kralj Ludovik prosi mir, ne samo s Svetoplukom temuč tudi z ostalimi slovanskimi knezi.

Tako je napravil knez Svetopluk I. 873 tako imenovano „veliko moravsko deržavo“, ktere meje so segale do Labe, Tise, Drave in Save.

Leta 873 so izpustili tudi nemški škofi sv. Metoda iz ječe. Hadrijanov naslednik, papež Janez VIII., je žugal s kletvo vsem, ki Metoda zadržujejo v svojem apostoljskem djanji.

Sv. Metod, iz ječe izpuščen, se poda na ravnost na Blatenski grad h Kocelu. Nemškim škofom pa spet ni bilo kaj po volji, da vživlja Metod tako zupanje pri Kocelu in da škofijsko moč in oblast toliko razvija. Ali Metoda so zdaj močno branili sv. Oče. Pisali so list do Karlmana, nemškega vojvoda, v kterem velijo: „Ker škofija Panonska nam je vernjena, najte, da naš brat Metod, ki je tam od rimske stolice postavljen, po starodavni navadi slobodno dela, kar je vsakemu škofu delati dovoljeno.“

Papežev list in smert Metodu neprijaznih nemških škofov sta imela ta nasledek, da je sv. apostol slovanski uživiljal dve leti mirne in pokojne dni; tem več se je zdaj trudil, da svoje ljube Slované v keršanski veri še bolj poterdi.

Zdaj pa spomni se Metoda tudi Svetopluk, ki je stal na verhu svoje moči. Leta 875 prosi rimskega papeža Janeza VIII., da bi Metoda Moravčanom dal za nadškofa. Papež, ki so dobro spoznali in cenili velike zasluge Metodove za oznanovanje sv. vere, niso odrekli moravskemu knezu njegove prošnje; temuč Metodu ukažejo, da bi se podal na Moravsko, apostoljsko delo dokončat, ktero je bil z bratom Ciri- lom tako slavno začel.

Sv. Metod je odšel tedaj po papeževem povelji l. 875 v moravsko deželo kot poterjen moravski in panonski nadškof. Svetopluk ga je častljivo sprejel in vse cerkve in duhovne njegovi nadškofijski oblasti izročil.

Kmalo po svojem dohodu je bila Metodu dana lepa priložnost, spreobniti českega vojvoda Bořiboja. Bořiboj, česki vojvoda, je večkrat prišel na Velehrad, Svetopluka obiskat, ki je imel njegovo sestro za ženo. Na Velehradu je vidil Božjo službo keršanskih Slovanov; tu je slišal sv. mašo in cerkvene obrede y milem slovanskem jeziku opravljati. To ga je nekako ginilo. Zrayen se je sv. Metod rad pogovarjal ž njim o Jezusu in njegovi sveti veri. Zdaj milost Božja Bořiboju razsvetli um in prešini serce njegovo, da sam prosi za kerst. Na moravskem Velehradu je bil kerščen on in ž njim yred večina njegovih velikašev. Kmalo po sv. kerstu se podá Metod sam na Bořibojev dvor y Prago. Tam je podučeval tudi česko ljudstvo v keršanskih resnicah. Vse ljudstvo se da po izgledu syojega vojvoda kerstiti. Tako so

bili tudi Čehi, naši slovanski bratje, Jezusu in njegovi sv. cerkvi pridruženi po našem apostolu sv. Metodu. Na to se verne sv. apostel na Moravsko.

Veselo je keršanstvo po prizadevi nevtrudljivega Metoda oživel po slovanskih deželah; živa je bila Božja služba po milem poduku in petju slovanskem. V tej dobi je dokončal slovanski apostel tudi prestavo sv. pisma v slovanski jezik.

Med tem pa je veliko-moravski knez Svetopluk sklenil prijateljsko zvezo z nemškim cesarjem Arnulfom. Nemški duhovniki so tedaj spet smeli hoditi na Moravsko in na knezov dvor. Verh tega Svetopluk ni živel po keršanski veri; razuzdano njegovo življenje pa je ostro grajal sv. nadškof; ali skoz to se je zameril knezu; on je čedalje bolj odvrčal svoje serce od apostelna. Te priložnosti zdaj nemški duhovniki niso spustili ter začno sv. Metoda obirati in obrekovati ne samo pri Svetopluku, temuč tudi pri sv. Očetu. Žalibog! Svetopluk je odperl ušesa njih besedam; on sam pošlje l. 878 svojega duhovnika Janeza Beneškega v Rim, nadškofa Metoda tožit, da krivo vero oznanuje in da ravno zavolj tega rabi slovanski jezik, da svoje zmote nemškim sosedom zakriva.

Ker je ravno takrat malopridni Foei v Carigradu delal homatije in gerske kristjane od Rimske cerkve tergati začel in ker je sv. Metod tudi iz Gerškega prišel na Moravsko: so sv. Oče se bali, da bi res kaj krivičnega ne učil. Zato ga v razsodbo te reči povabijo k sebi v Rim. Brez pomude se podá sv. Metod kot zvest služabnik Božjega namestnika na težavno pot in se tedaj postavi še tretjikrat pred stolico sv. Očeta. Prekoračil je južno Moravsko in kneževino Kocelnovo in čez Benedke je potoval v Rim. Povsod, kjer je hodil, ni zamudil sejati seme

sv. evangelja, spodbujati duhovne in poterjevati v sv. veri svoje verne. Konec l. 880 dospe v Rim. Papež so se kmalo prepričali, da se je napravila nova krivica Metodu. Da bi se opravičil sv. Metod po cerkvenih postavah, zato so sklicali papež duhovne v zbor. Pred tem zborom je dokazal sv. Metod, da oznanuje vero, kakor jo uči sv. rimska cerkev, kakor jo učijo sv. cerkveni očeti; dokazuje tudi potrebo slovanskega jezika pri Božji službi. Kakor sv. Oče spoznala je tudi cela zbornica, da Metod nadškof moravski uči pravo vero in da je le po krivici obrekovan in zatožen. Papež ga zdaj spet poterdijo za moravskega nadškofa in v dolgem listu dokazujejo Svetopluku Metodovo pravovernost in nedolžnost. V ravno tem listu potrdijo sv. Oče tudi pismo in jezik slovanski pri božji službi; le to zapovedó, da se imá po vseh cerkvah moravskih sv. evangelj napred brati po latinsko in potem po slovansko. Dovolijo v tem listu, da bi se napravile v nadškofiji še dve škofiji, ena v Nitri, za katero so Vihinja že v Rimu kot škofa posvetili, druga pa tam, kjer bi Svetopluk hotel. Vendar vsi duhovniki, bodi si ktere stopinje, so podložni nadškofu Metodu.

S tim listom se verne sv. Metod na Velehrad. Na vso moč si je prizadeval, da bi vredil cerkvene sprave v moravski deržavi. Pa komaj je položil roko na to delo, nove težave, nove britkosti so mu bile pripravljene. Svetopluk je bil od nemških duhovnikov zapeljan in oslepljen, da nar večemu dobrotniku svojega kraljestva ni dovolil potrebne podpore. Zavidni nemški duhovniki, med njimi posebno škof Vihinj, so clo tako daleč se zazabili, da so papežev list zatajili in družega podtaknili, v katerem so krivično dokazali, da je Metod zares krivo vero oznanoval, da se je v Rimu krivoverstvu odpovedal in da papež ne dovolijo

slovanskega bogoslužja. In Svetopluk, mesto da bi svojega nedolžnega nadškofa branil, pusti ga samega brez podpore in verjame vse nesramne laži in zvi-jače zavidnih sovražnikov. Zató potoži zdaj sv. Metod, zapuščen od svojega kneza, čerten od nevernikov, od krivih bratov in sosedov sovražen in obrekovan svoje težave Očetu vseh vernih, papežu Janezu VIII.

V posebnem odpisu od 23. marca l. 881 tolažijo papež po očetovsko skušenega nadškofa in sv. spoznovavca in ga poterjujejo v težavnem apostoljskem djanji. Ljubeznjivo ga vabijo, naj pride, če hoče v Rim. Papežev list Metodu ohladi serce, okrepeča njegov duh; vendar stanje njegovo ostane žalostno. Že je bil na poti v Rim, kamor so ga sv. Oče vabili, ko se Svetopluk in nemški cesar Arnulf skregata. Svetopluk spozná zdaj vse nesramne spletke. Spozná, da se je hudo pregrešil zoper narvečega svojega do-brotnika, sv. Metoda. Hitro pošlje za njim in ga lepo prosi, da bi moravske dežele in moravskega ljudstva nikar ne zapustil. Sv. Metod se verne tedaj na kne-zovo prošnjo v svojo nadškofijo l. 884. Zdaj so mu prisijali lepši dni na kraljevem dvoru in vso svojo moč je zdaj obrnil na to, da bi povelečal in povišal mlado moravsko cerkev. Na dan sv. Petra in Pavla l. 884 je posvetil pred kraljem in vsem ljudstvom novo cerkev na čast imenovanih apostolov, ravno tam, kjer so pred Moravani se klanjali Perunu, Bogu groma in bliska.

Že 22 let je minulo, odkar je delal sv. apostol med Slovanom.

Po apostoljskih svojih bojih in tolikih opraviilih se je sv. Metod postaral; njegove moči so pešale. Starost ga je napominjala, da mu ne bo več dolgo živeti na zemlji: tedaj je imel zdaj skerb, moravski cerkvi prihodnjega pastirja izbrati. V ta namen po-

kliče vse duhovnike na Velehrad; ali moravski duhovniki nočejo voliti, temuč prosijo svojega ljubljeneega nadškofa Metoda, da bi si sam izbral naslednika. On si tedaj vstanovi za naslednika enega izmed najzvestejših učencev, rojenega Moravana, kateremu je bilo ime Gorazd rekoč: „Ta je sin vaše zemlje, mož svoboden in pravoveren: nad njim bo Božje dopadenje in ljubezen vaša, kakor je moja.“ Ni treba opominjati, da so Gorazda pripoznali vsi moravski duhovniki in moravsko ljudstvo za svojega nadškofa in višega pastirja. Sv. Metod vreditvši vse, kar je njegovo dušo še na zemljo vezalo, začel se je zdaj pripravljati na odhod v nebeško domovino; k temu ga je opominjala starost in slabost.

Bilo je na cvetno nedeljo l. 885, ko se podá sv. apostolj slednjikrat v cerkev, da bi v nji še enkrat opravljal božjo službo in se ločil od svojih vernih ovčie. Kaj je tu govoril, kaj je tu vernim svojim na seree pokladal in h čemu jih je pri žalostni ločitvi zavezoval, tega si vsak lahko domisli. Kdo bi vedel pa popisovati žalost pričujočega slovanskega ljudstva, ko mu je sv. nadškof na slednje podelil blagoslov? Na to pravi, ker je čutil že bližnjo smert, k svojim: „Ostanite pri meni, ostanite pri meni do tretjega dnu!“ Duhovstvo in ljudstvo slovansko so prosili in molili za svojega sv. pastirja tri dni. Na tretji dan pa, kakor je bil napovedal, je mirno v Gospodu zaspal 6. marca l. 885.

Hitro se je raznesla povest o njegovi smerti po vseh pokrajinah njegove nadškofije. Neštevilna množica je vrela na Velehrad, da bi spremljala do groba ostanke občno ljubljeneega sv. učenika in nadškofa. Pogreb se je obhajal slovesno; na grobu se je prepevalo po latinsko, gerško in slovansko. Sv. truplo

je bilo položeno v glavno cerkev presvete Device Marije na Velemhradu.

Žalibog! Ne vemo zdaj za mesto, kje je bil grob sv. Metoda, ker so poznejši divji Ogri razderli stari Velehrad in med razvalinami cerkve je zibnil tudi grob sv. apostola slovanskega.

Tako se je preselil tudi sv. Metod k svojemu pokojnemu sv. bratu 16 let in 50 dni po Cirilovi smerti.

Trupla slovanskih apostolov počivata v miru; njuno ime pa slovi in živi od roda do roda, vsem Slovanom drago in sladko.

M o l i t e v.

O Bog! kateri si nas po svetih bratih Cirilu in Metodu k edinosti vere poklical, zedini zopet odločene brate in sestre naše k svoji sveti katoljski cerkvi, naj bode kakor v nebesih, tako na zemlji le eden hlev in eden viši pastir. Za to te prosimo po zasluženji Jezusa Kristusa in po prošnji Marije, svetega Cirila in Metoda in vseh tvojih svetnikov. Amen.

3.

Anton Martin Slomšek.

Kmaló bo minulo leto dni, kar se je uternila zvezda najsvitlejša, ktera je nad 30 let svetila Slovence, ktera je spijoče budila, zbužene dvigala, vstale napotovala, napotne vodila, vojene vladala, mlačne ogrévala in ogrete navduševala. Ta žarna zvezda je ugasnila in še dan danes kervavé serca vsem Slovence na Dravi in Savi, na Muri in Soči; mlado in staro toči solze za svojim ljubljencem.

Anton Martin Slomšek, najboljši pastir svojih ovčic, najmilši prijatelj Slovencev, najglasovitiši pisatelj v domačem jeziku, čigar besede smo kakor zlate zerna shranjevali in pri čigar rodoljubji smo se kakor pri žarkih rumenega solnea greli, ta mož po volji božji že trohni v prezgodnjem grobu, njegov spomin pa še živi in bo živel med nami, dokler bo sijalo Slovence rumeno solnčice na nebu.

Da se postavi spominek ljubljenemu škofu in diki slovenskega naroda tudi v spisih „družbe sv. Mohora“, kterež so bili rajni oča in varh vse žive dni, zató naj sledi tu prelepi govor, ki so ga govorili častiti g. Fr. Kosar, špiritual lavantinskega semenišča, o shodu Marburške čitavnice 26. oktobra 1862 o neprecenljivih zaslugah rajnega knezoškofa za omiko svojega ljudstva in za slovstvo slovensko. Glasí se razun vvoda takole:

Rojeni so bili Anton Martin na prijaznem griču Ponkovoške fare, ki se Slom imenuje, in od kodar se tudi njih priimek Slomšek izpeljuje. Njih starši so bili pobožni in tudi premožni kmetovski ljudje, njih oče ob enem usnjarsk rokodelcec, zato so večkrat rekli, da jih je mati na slamo povila. Dojila jih je pa mati ne kar z mlekom maternim, ampak tudi z mlekom naj nježnišega rodoljubja in iz nje pesmic preblagih, iz nje povestic premilih so duhteli v Njih serce prvi občutki ljubezni do naroda in vdeležljive skerbljivosti za vse, kar njegovo življenje zadeva. Zato so tolikokrat in tako navdušeno od svoje ljube matere in od njenih pesmic in povestic govorili. Ker je bila Njih glava tako prebrisana, so jih za šole odločili in v Celje poslali. Večkrat so pravili, da jim je prizadevalo učenje nemškega jezika prvi čas mnoge težave, ali s svojo bistrumnostjo so v kratkem vse premagali, ter bili v vseh šolah vedno eden med prvimi. Vam morebiti je še neznano, kdo je prvi v mladem dijaku zbudil iskrico rodoljubja. Bil je, kakor so sami večkrat hvaležno pravili, gimnazialni učitelj Zupančič, mož ves pošten, pravičen in pobožen, resnično vnét za dostojno keršansko izrejo in omiko mladeži, kateri je že takrat, ko ideja narodnosti evropejskih narodov se še ni bila zbudila, z bistrim očesom previdil, da vsakemu izobraženemu človeku je potrebna omika in olika v narodnem zmislu in jeziku. Zato je večkrat dijakom nalogo dal, za domačo vajo izdelovati razne sostavke v slovenskem jeziku. Ko so se Anton Martin pervokrat s peresom poskusili v slovenskem jeziku, jim je ta reč tako izverstno iztekla, da jih je učitelj očitno v šoli pohvalil. Drugikrat, ko se je god nekega učitelja bližal, je Zupančič, kakor učitelj lepoznanstva, tri učence odbral, da naj eden v gerškem, drugi v latinskem, tretji v nemškem je-

ziku pesem za god učiteljev zloži. Močno je zbolelo pokojnega kneza, da tudi oni te častite naloge pre-jeli niso. Pa kaj storijo? Ker jim je že enkrat v slovenščini tako dobro izteklo, se vsedejo in slovensko pesmico za god učitelja zložijo. Ko so že uni trije svoje pesmi izglaševali, prosijo, da bi bilo tudi njim še dovoljeno govoriti. Vse se čudi, ko jim tako gladko, krepko in lepoglasno slovenska beseda teče, učitelj Zupančič pa z veselim osupnjem pristavi in reče, da njemu se zdi, da imajo zmožnost, v slovenskem jeziku s časom še kaj večega storiti, naj se tedaj s posebno marljivostjo slovenšine lotijo. Toliko besed je bilo zadosti, narodno zavést v nadepolnem dijaku zbuditi in mu ljubezen do slovenskega slovstva za celo življenje vdihniti. Mi pa se iz tega učimo, koliko zamore učitelj pri učencih, kateri si vé ljubezen in veljavo pri njih zaslužiti, kateri je pravičen na vse strani in samostalen v prepričanji svojem, ter se ne uklanja minljivim menitvam časa in oséb, ktere vetrie pripiha in zopet odpiha, temuč čversto koraka po stezi naprej, ktero spozna pred Bogom za edino pravično in dostojno v blagor sebi izročene mladeži. Daj nam Bog takih učiteljskih značajev veliko!

Od tiste dobe so začeli Anton Martin slovenske bukve marljivo prebirati in se vaditi v slovenski pisavi raznih sestavkov, ter so si v malo letih pridobili toliko izurjenost, da so stopivši v celovško semenišče vse druge bogoslovce v slovenščini tako daleč prekosili, da so na prošnjo takratnega semeniškega ravnatelja začeli slovensko slovnico bogoslovcem razlagati. Tako je bila utemeljena stolica slovenskega jezika v Celovškem semenišču, ki še stoji do dnešnega dne, in Ant. Martin kakor bogoslovec so bili na njej prvi učitelj. Ker so bili ob enem za knjižničarja v semeniški knjižnici postavljeni, so imeli priliko, se s

cerkvenimi učitelji soznaniti. Govorniška lepota njih spisov je mladega slovenskega učitelja, kateri je bil tudi sam z lastnostmi za govornika od Božje previdnosti tako bogato obdarovan, silno prevzela in nadušila. Veliko ur so prebili v knjižnici in si cele izpiske iz raznih cerkvenih učiteljev delali, ktere so potem v slovenski šoli učencem za prestavo v slovenski jezik podajali, in kateri od njih popravljeni so se potem ustmeno prednašali in tako je postala slovenska šola ob enem tudi šola slovenske cerkvene zgovornosti, in zopet Anton Martin kakor bogoslovec nje prvi učitelj. Iz tega se vidi, da so bili pokojni vladika že kakor bogoslovec bolj podobni dozorjenemu možu, kakor pa mladenču; živeli so, kakor njih verstniki terdijo, le edino za bogoslovske vednosti in slovensko slovstvo, za vse posvetno jim mar ni bilo, in ne bomo se čudili, da je pri takem obnašanji že takrat krožila med njih verstniki preroška govornica, da utegne bistro glavo tega verlega bogoslovca še kinčati kedaj škofovska kapa.

Po dokončanih šolah in prejetem mašnikovem posvečenji 8. sept. 1824 so delali kakor kaplan na dveh farah: pri sv. Lorencu na Bizelskem, in pri Novi cerkvi poleg Celja. Sad marljive priprave za slovensko cerkveno zgovornost se je ročno prikazal. Še pripovedujejo ljudje na obéh farah, kako so verniki od blizo in daleč skupaj hiteli, poslušat milo tekočo besedo navdušenega mladega govornika; od njih pridig se je reklo, da „tako govorijo kakor da bi rožice sadili“. Tudi Njih bogata pevska žila, kipeča ljubezni do Boga in slovenskega naroda, je tačas začela roditi, ter je obsadila slovenski Parnas z najnježnimi cveticami pobožnih in kratkočasnih, pa skoz in skoz nedolžnih in poštenih pesmic, ktere so še do sedanje ure veselje nedolžne mladine in bogo-

ljubnih Slovencev, pa bodo gotovo še tudi naše pozne potomce razveseljevale s svojo nadzemeljsko dišavo. Iz te dobe izvira veči del njih mičnih pesem, v zbirki Ahacelnovi natisnjenih, med njimi posebno „Boštjan golfan“, in „Zvonov pesem“ od M. Šilerja. (Drobt. I. 1847, str. 166.), zložena na Bizelskem, in večerna pesem „Glejte že solnce zahaja“, ki se je skoz več let v Savinski dolini slišala pevati od pastirjev in pasteric za vsakim germičem.

Taka izverstna delavnost ni mogla ostati brez daljnega slovesa; ime Slomšekovo se je s pohvalo izgovarjalo že tudi pri škofijskem sedežu v šent-Andreji. Zato jim je bila I. 1829 imenitna služba duhovnega voditelja ali špiritvala v zedinjenem kerškem in lavantinskem semenišču v Celovcu izročena. Ne more si duhovnik lepšega polja za svojo delavnost želeti, kakor ga najde v službi špiritvalovi; zato so se tudi oklenili Anton Martin tega prelepega poklica s celo dušo, s celim srcem in z vsemi močmi. Vedši, da bo le tisti dušni pastir za svoje verne po očetovsko skerb, kateri jih po očetovsko ljubi, da je pa ljubezen do naroda neločljiva od ljubezni do njegovega jezika; — vedši, da bo le tisti govornik svojim slušateljem do serca segel in serce presunil, kateri ima njih jezik v popolni oblasti in je sam vdomačen v njegovem mišljenju in čutenju; da kar se v mladosti zamudi, se redko kedaj v poznejših letih nadomesti: so špiritval Slomšek vse svoje moči napeli, kolikor so okolišine tiste za našo narodnost neprijazne dobe dopustile, bogoslovce po moči v slovenskem jeziku izuriti, in jim žlahtno mladiko rodoljubja prav globoko v serce vcepiti. Zato so naj poprej popuščeno slovensko šolo vnovič obudili, prenovili in dostojno vredili. Vsak četrtek od 11—12 ure so učili slovensko slovnico, in vsako nedeljo o ravno tem času pol ure so slo-

vensko z učenci brali in brano etimologiško in slovensko razlagali, pol ure pa so razlagali slovensko cerkveno zgovornost in vadili bogoslovce v slovenski deklamaciji. Da bi pa slovenska šola in slovenski jezik večo veljavo zadobil, so napravili k sklepu šolskega leta vzelej slovesen izpit, ki se je navadno tisto nedeljo pred razhodom bogoslovcev obhajal, in k kateremu so vse Celovške in bližnje rodoljube povabili, med temi sta zlasti slovela: Ahacel in Jarnik. Izpit so končevale pesmi slovenske. Ker je govorniku spretnost v pisavi jezika, kterege rabi, čez vse potrebna, so djanske vaje tako vredili, da so bogoslovci I. in II. razreda male povestice in pesmice v slovensko prestavljali, bogoslovci III. razreda tako imenovane „krije“, bogoslovci IV. razreda pa popolne pridige izdelovali in slovesno govorili ali prednašali. Te vaje so služile v gradivo za več knjižic, ktere so pokojni knez tisti čas izdali s pristavkom: „Spisali mladi duhovni“. Te knjige so: „Kratkočasne pravlice otrokom v podučenje. Iz nemškiga poslovenili mladi duhovni v Celovski duhovščnici.“ 1835. — „Prijetne pripovedi za otroke.“ 1836. — „Dve lepe reči za pridne otroke.“ 1838. — „Troje ljubeznjivih otrok.“ 1838. — Posebno pa dvojno izverstno delo: „Keršansko devišstvo.“ l. 1834 pervokrat in l. 1858 sedmokrat natisnjeno, — in „Življenja srečen pot za mladenčee“ 1837 pervokrat in l. 1859 četertokrat natisnjen. — Razun tega so izdali tudi tisti čas zbirke pesem z imenom „Ahacelnovih pesem“ znana, ki je bila l. 1838 pervokrat, l. 1838 pomnožena drugokrat in l. 1855 zopet pomnožena tretjokrat natisnjena. — Njih naj slovitiše delo iz te dobe pa je „Hrana evangeljskih nauk“ l. 1837 pri Ferstelnu v Gradei pervokrat in l. 1845 pri Leonu v Celovei pomnožena drugokrat natisnjena. Ta knjiga, ki zapopada veči del govore,

ktere so še kaplan imeli, priča ob enem, kako marljivo in vestno so se za svoj pridigarski poklic pripravljali, in ob enem tudi druge rodoljubne duhovne za slovensko vnemali, zakaj tudi izverstne pridige drugih duhovnov so v to knjigo vverstili, zakaj z njo je ime Slomšekovo med duhovni in ljudstvom tako daleč sloveti začelo, kakor daleč sega jezik slovenski. — Še nekih zanimivih dogodkov iz te dobe ne smemo zamolčati, ki nam kažejo tačasno stanje slovenskega slovstva in pokojnega značaj, skoz in skoz djanski ali praktični. Perve bukvice, ki so jih — že špiritval — dali natisniti, so bile: „Molitvice in potrebni nauki za pridne mladenče“, in enake tudi za žensko mladost. Ko jih bukvarja prinesejo in ga prosijo, da bi tudi založništvo prevzel, se stanovitno brani z izgovorom, da slovenskih knjig nihče ne kupuje. Morali so jih na lastne stroške natisniti dati. Ali kupčija teh knjižic je šla tako izverstno, da ko nov rokopis k knjigarju prinesejo, založništvo že z veseljem prevzame, in od te dobe so se knjigarji za Njih rokopise v resnici pipati ali tergati začeli. — Matija Ahacel, iskren rodoljub slovenski, tiste leta licealni učitelj matematike in poljedelstva, se je že takrat silno veselil, ko so pokojni knez ko bogoslovec l. 1822 slovensko šolo začeli; ko so se pa zdaj ko špiritval v Celovec povernili, je bilo njegovo veselje popolnoma. Veselo jim roko poda, ter reče: „Zdaj bomo zopet slovensko začeli!“ Prosi jih, da naj na njegove stroške vse slovenske bukve za semenišče nakupijo, kolikor se jih le dobiti dá; kar se je tudi zgodilo. Že takrat so osnovali pokojni knez z Ahacelnom vred nekako malo slovstveno slovensko družbo. Od časa do časa so se namreč zbirali celovski slovenski rodoljubi in bližnji sosedje v Ahacelnovi gostoljubni hiši ob večernih urah, so tankaj

ново izdelane sestavke in pesmi brali in jih po vzajemni kritiki popravljali in likali. — Tiste leta je bila tudi na Slovenskem znana abecedna vojska zastran Bohoričice in Metelčice. Knez so se poprijeli Metelčice in v svoji gorečnosti za napredek slovenšine se tudi te vojske vdeležili, ter jo v posebnem sestavku zagovarjali, kar so nam še dva dni pred smertjo pravili kakor kratkočasnico iz svojih mlajših let. Obžalujem samo, da sem zamudil, jih poprašati, kje da so tisti sestavek natisniti dali.

Ta abecedna vojska je bila kriva, da so si tako dolgo pomišljevali, k sedanjemu pravopisu prestopiti, in da so še celo prve drobtinice l. 1846 v starem pravopisu natisniti dali, akoravno je bil takrat sedanji pravopis že obče priznan. Na večkratno prigovarjanje so odgovarjali: „Bojim se, da se bo sedanjemu pravopisu ravno taka godila, kakor Metelčici, ktera ni obveljala, akoravno je bila celo od vlade zapovedana. Toda prijatelj resničnega napredka, in vselej pripravljeni, osebne misli temeljitim željam drugih in občnemu pridu podvreči, so se tudi novega pravopisa brez daljšega pomislika poprijeli, berž ko se je pokazalo, da je pri mnogoteri pomanjkljivosti vendar prva stopinja k vzajemnosti in književni edinosti Jugoslovancev. — Kako priserčna je bila zaveza med špiritvalom in bogoslovci, kaže naslednja zgodba. Enkrat v god sv. Martina so obhajali bogoslovci IV. razreda godovno sošoleca, in med pesmami je nemška „od veselja“ posebno dopadla. Bogoslovci bi jo bili radi zapeli po slovensko; urno hiti eden k špiritvalu in prosi za slovensko prestavo, in glej! preden dve uri pretečete, jim jo prinesejo lepo poslovenjeno nazaj. Natisnjeno najdeš v zbirki Ahacelnovi str. 112 (drugi nat.) pod naslovom: „Veselja dom“. — Kako daleč okrog in kako globoko v rane je gledalo že takrat

Njih bistro oko, bo spričalo naslednje. Da je bila takratna osnova ljudskih šol na Slovenskem za mladost neizrečena muka in skoraj brez vse koristi, priznajo zdaj z nami vred tudi vsi pošteni. Toda takrat so bili le redki taki možje, katerim bi bil jasen ljudske šole pravi namen. Ali pokojni knez so bili že takrat prepričani, da omika naroda se dá doseči le na podlagi narodnega jezika. Zato so že takrat izmislili krasno osnovo slovenskih nedeljskih šol, ktere so v naši škofii še v veljavi in gotovo še dolgo bode kakor slaven spominek bistrournosti in rodoljubja pokojnega kneza. Prosili so namreč leto na leto bogoslovce IV. razreda, da bi otroke, ki vsakdanske šole obiskovati ne morejo, zbirali v nedeljski šoli, ter jih na podlagi slovenskega jezika učili. Djansko so jim tedaj kazali, kako naj v organiški zvezi in napredovanji učijo otroke slovensko brati, pisati in številiti, in kako naj učenje delajo mično in kratkočasno z vpletovanjem petja in poljedeljskih in zdravilskih in še drugih potrebnih naukov. In menim, da se v sodbi ne motim, ako rečem, da je pri tem učenji dozorela v njih visoka ideja, zastran slovensko - nemških ljudskih šol, ktero so pozneje v bukvah „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“ vtelesili. Tudi v petji za ta namen pripravnih pesem so jih sami vadili; za vodilo so jim služile „Pesmi Ahacelnove.“ Naj poprej so bolj izurjene pevce pri svojem glasoviru napeve učili, in priučene pesmi potem v slovenski šoli z vsemi bogoslovci prepevali. Zlasti po Njih učencih in po nedeljskih šolah so bile „Ahacelnove pesmi“ med Slovenci naše in kerške škofije razširjene, mnoge poprejšnjih nedostojnih, ali v jeziku popačenih ali pa sramožljivost žaljivih pesem je bilo s temi srečno spodrinjenih in boljši in čistejši okus je bil ljudstvu vcepljen. Zares zasluga silno velika! Oj da bi hotli le tudi vsi slo-

venski pesniki sedanjih in prihodnjih časov skerbno čuti, da bi se nekdanja ljulika pohujšljivih pesem po očiščenih slovenskih livadah zopet ne zasejala!

Potem ko so 9 let težko butaro špiritvalove službe jako krepko nosili, in — sme se reči — prenovili obličje Celovškega semenišča, so zopet želeli stopiti nazaj v pastirsko službo, za katero je pred vsim in čez vse Njih bogoljubno serce gorelo. Na Njih prošnjo jim je bila l. 1838 Vuzeniška nadfara podeljena, in bili so ob enem postavljeni za dekana in šolskega ogleda Vuzeniške dekanije. Tako so se sicer po telesu iz semenišča ločili, ali Njih serce še dolgo ni moglo pozabiti ljubijenih učencev, in jih tudi pozabiti ni hotlo. Njim v spomin, da bi bila véz ljubezni med učiteljem in učenci vekovita, so tedaj brez odloga začeli spisovati svoj „Mnemosynon slavicum“, ktereга so l. 1840 s posvetitvo: „Suis quondam auditoribus et amicis carissimis“ na svitlo dali. Ta knjiga obsega v mični obliki nagovore, molitve in pesmi, pri raznih liturgiških opravilih potrebne, ali kaj da je že pred l. 1850 pošla do poslednjega iztisa! — Kakor dekan in šolski ogleda pa so zdaj svojo prvo in največo skerb ohernili na ljudske in sicer slovenske šole, zakaj pri tej gorati fari, kjer mnogim otrokom ni mogoče vsakdanske šole obiskovati, so potrebnost in korist zgoraj omenjenih slovenskih nedeljskih šol po lastni skušnji še bolj spoznali. Da bi duhovski tovarši dostojno vodilo za te šole v rokah imeli, so spisali neprecenljivo knjigo „Blaže in Nežica v nedeljski šoli“, ktera se sme biser Njih pisateljskih del imenovati, v nji so vse, kar zamore šolo koristno in mično storiti, tako bistrourno v oblike lepe povesti povili, da je začela ta knjiga v kratkem tudi čez slovenske meje sloveti in je bilo celo iz Moskove na Rusovskem več iztisov

naročenih. Bila je l. 1842 v prvo, l. 1848 v drugo in l. 1857 v tretje natisnjena. — Tukaj so tudi spisali homilije za vse liste nedelj in praznikov celega leta, ktere so pod imenom: „Apostoljska hrana“ na svitlo dali. Kakor v „evangeljski“, tako so se tudi v „apostoljski hrani“ izverstnega govornika skazali; in dokler bo živel narod slovenski, bo slovelo tudi ime Slomšekovo med slovenskimi pridigarji.

Ta gorečnost za blagor škofije jih je vredne storila, da so bili l. 1844 za korarja stoljne cerkve v šent-Andrej poklicani, in bilo jim je nadzorništvo čez ljudske šole cele škofije izročeno. Gotovo je, da ni bilo v celi škofii moža, kateri bi bil za to službo bolj sposoben, kakor pokojni knez. Vsaj so naj bolje poznali vse rane našega šolstva in imeli nezmerno ljubezen do mladine. Res da so le dve leti v tej službi poslovali, ali vendar se mora reči, da pri vsih zadržkih in ovérah, s kterimi so se mogli vojskovati, je bil ta čas za šole naše nadepolna juterna zarija boljše prihodnosti. Prijazni opomini in lepi nauki za razne predmete šolskega učenja za katehete in učitelje so se poverstoma nasledovali. Priporočali so, kar naj več so mogli, slovenske nedeljske šole, pa tudi kaplane nagovarjali, da bi ob četertkih slovensko šolo imeti blagovolili, kar so tudi radi storili in še delajo do dnešnega dne. Prizadevali so si, razširiti in povzdigniti med mladino veselo petje svetih, pa tudi drugih poštenih pesem v cerkvi in doma. V te namen so naročili učiteljem, jim zberko pesem in napevov poslati, v njih farah navadnih, da bi se naj boljše gradivo odbralo in natisniti dalo, in tudi to delo so, pa še le kakor škof doveršili. Spisali so za šolarje dvojne molitvine bukvice, v kterih so vse za šolarje potrebne molitvice, pesmice in verske nauke, ktere je na pamet vediti treba, v prijetni venec povezali; enim se pravi

„Angel molitve“, drugim: „Sveto opravilo za šolarje“ 1846. Že takrat so živo spoznali, kako potrebno bi bilo Slovencem slovstveno društvo v izdavanje bukev, za izobraženje slovenskega ljudstva potrebnih, in so vložili do takratne ljubljanske gubernije prošnjo za dovoljenje z natančnim načertom namena tega društva in pomočkov, s katerimi se ima doseči.

Ali kar bi nihče ne bil pričakoval, se je zgodilo. V tem ko je bilo avstrijskim Nemcem že zdavnej enako društvo pod imenom: „Mechitaristen Verein“ dovoljeno, je bilo društvo z enakim namenom Slovencem odrečeno, in sicer odrečeno možu, kterege edino ime je bilo poroštvo dovolj za postavno obnašanje društva. Akoravno je moglo tako določenje serce, ki si je bilo čistih namenov svesto, močno boleti, vendar možu tako krepkega značaja, kakor so bili pokojni knez, pogum ni upadel. Pošten in kersanski rodoljub ne gleda na to, kako se njegove dela tolmačijo in kakšni nameni se jim podtikujejo, temoč on posluša edino glas svojega znotranjega prepričanja in dela nevtruden za to, kar pred Bogom in svojo vestjo za dobro in pravično, za časni in večni blagor svojega naroda potrebno spozná. In tako so storili tudi pokojni knez. Žaljivo odrečenje zaželenega društva so ponižno in tiho prenesli, ne ene same besedice zastran tega nismó kedaj slišali iz Njih ust, ali sklenili so, ravno tisti namen, če tudi nepopolnoma, po drugi poti doseči. Izmislili so si krasno osnovo letnika za Slovence, v katerem bi pisatelji plode svojih vednost in poskušinj zastran cerkvene in domače izreje naroda priobčevati zamogli, in ker jim ni bilo dovoljeno celih kosov podajati Slovencem, so jim hotli podajati vsaj male drobtinice, in so zato te letnik „Drobtinice“ imenovali. Na dan sv. Miklavža 1845 so osnovo in povabilo za Drobtinice spisali, in

z novim letom 1846 so prišle perve Drobtinice na svet, katerim je pridjano tudi ono zanimivo povabilo. Bile so do poslednjega iztisa prodane. — Še male dogodbice iz te dobe, za naš predmet zanimive, ne morem zamolčati. V jeseni leta 1845 smo slovenski bogoslovci v Celovškem semenišču osnovali med seboj malo slovensko čitavnico, ktere vodstvo je bilo meni izročeno. Pripeti se, da pridejo šolski nadzornik Slomšek ravno tisti čas v Celovec. Veliko željo sem imel, jih prositi, da bi se tudi v našo čitavnico vpisali, ali ker jih še osebno nisem poznal, tudi nisem sereca imel, se jim približati. Toda tačasni stolni kaplan, č. g. Matija Majer, me navdušuje in sam pred nje pelja. Z velikim veseljem vzamejo polo, berejo povabilo in načert s pohvalo, se že podpisanim udom milostno pripisejo, in v kratkem vse svoje izdane knjige čitavnici v dar pošljejo. Čitavnica naša pa je prejela s tem podpisom častito veljavo tudi pri tistih, ki so jo od začetka le s pisanim očesom gledali.

Po takem izverstnem poslovanji in trudenji za izrejo mladine in blagor škofije, kdo bi se čudil, da so knez in škof Francišk Ks. Kutnar tako močno želeli, možu tolike modrosti in gorečnosti Celjsko opatijo izročiti, da bi bili v sredi škofije njih desno oko in njih desna roka. Željo škofovo so spoštovali pokojni Anton Martin kakor povelje Božje, in so to službo morebiti še zato toliko rajši prevzeli, ker so zamogli upanje imeti, za dostojno izobraženje šolskih pripravnikov še kaj več storiti. Ali človek obrača, Bog pa oberne! V Celji za Antona Martina staje ni bilo; za viši poklic jih je bil Bog odločil. Mož, v raznih duhovskih službah tako izverstno izurjen in skušen, kateri je v svojem velikodušnem serecu nosil ves slovenski narod, in kterege ime so tudi Slovenci v svojem serecu nosili, je bil vreden, povzdignjen in

postavljen biti na svečnik škofije, ter postati Sloven-
cem luč, voditelj in bramba. In tako se je tudi zgo-
dilo. Mesca aprila 1846 so Celjsko opatijo prevzeli,
ali že konca maja tistega leta so bili škof Lavantin-
ski izvoljeni, da bi postali umerlega Kutnarja vredni
naslednik.

Kakor daleč se sliši slovenska beseda, tako da-
leč se je razlegalo veselje zavolj novice, da so Anton
Slomšek izvoljeni škof Lavantinski. Tako častitega
sprehoda še Celjsko mesto ni vidilo, kakor tisti dan,
ko so Anton Martin slovo jemali. Od izbinih vrat do
kolodvora je stala praznično oblečena in na dve strani
razdeljena procesija, med katero so šli novo izvoljeni
škof, spremljani od veliko duhovnov in mestnih in ce-
sarskih vréd; dvanajst duhovnov jih je spremlilo celo
do Solnograda, kjer so bili 5. julija v škofa posve-
čeni. S krepko roko so v 46. letu svojega življenja
prijeli za škofijsko veslo, za geslo si izvolili besede
sv. Ignacija: *Omnia ad majorem Dei gloriam et ani-
marum salutem* (vse v višo Božjo čast in duš zve-
ličanje), in prepričani smo, da so pred Božjim sod-
njim stolom s sv. Pavlom zamogli reči: „*Cursum con-
summavi; fidem servavi*: kar sem obljubil, sem z
Božjo pomočjo dopolnil. Kdor meni, da so pokojni
knez narodnost ljubili in spoštovali v posvetnem po-
menu te besede, ta se moti in jih ni nikdar razumel.
Njim je bila narodnost le dekla, ktera naj ponižno
in pohlevno služi v višji namen: *Ad majorem Dei
gloriam et animarum salutem*: v višo čast Božjo in
duš zveličanje. To je mesto, na katero se mora vsak
vstopiti, kdor hoče narodne dela Njihove prav preso-
diti in vredno ceniti. Tega so nam porok vse Njih
knjige, vsi Njih sestavki po raznih časnikih priob-
čeni, tega so nam porok vsi Njih pastirski listi, po-
sebnó od viharnege leta 1848; tega so nam porok

tudi govori, s kterimi so nas tolikokrat tukaj v čitavnici razveselili. In ravno ker Njih nasprotniki in sovražniki, zgolj puhli liberalci po brezbožnem kopitu sedanjega veka, še zmožnosti némajo, Njih škofovega gesla razumeti, ravno zato so vse Njih narodne dela krivo tolmačili, jim nevarne namene podtikali, in jih posebno poslednje leta tako gerdo ogovarjali in čerlili. Ali vse umazane saje, s kterimi so hotli zvezdo slave Antonove otemniti, bo nepristrana presoditev v kratkem odpihala, in zvezda Njih slave se bo še le nad Njih grobom v vsi svoji lepoti prikazala, kakor je eden poprejšnjih ministrov, Njih odkritoserčen spoštovavec, preroško izgovoril: „Dela Slomšekove se bojo še le po njegovi smerti dostojno cenile.“ Pred sodnjim stolom svoje dobe niso našli pravice, ali prepričani smo, da jo naši bojo pred sodnjim stolom zgodovine.

Po zgledu sv. apostola Pavla so si prizadevali vsim vse postati v duhu keršanstva in naroda. Ali že pri nastopu više pastirske službe so z bistrim očesom previdili, da eden zaderžek bo vsem blagim namenom protivno v bran stal, ktere so v časni in večni blagor Slovencev izpeljati sklenili, in te zaderžek je bil sedež Lavantinske škofije na kraji škofije in v nemški Lavantinski dolini na Koroškem. Dokler se sedež škofov na Slovensko ne prestavi, dokler se vsi štajerski Slovenci pod pastirko palico enega slovenskega vladika ne zberejo, tako dolgo ni mogoče, da bi Lavantinska škofija lastno bogoslovsko semenišče zadobila, v katerem bi se odgojitev bogoslovcev potrebam sedanje dobe dostojno na narodni podlagi osnovala, tako dolgo ni upanja, da bi danica prosvete štajerskim Slovincem zasvetila. Pobožna ljubezen do naroda svojega je torej pokojnemu knezu misel in sklep vdihnila, se preseljevanja škofovske stolice iz koroške

na slovensko štajersko zemljo vnovič lotiti, ki je bilo že večkrat in sicer v letih 1786, 1809, 1826 začeto, pa po nezgodi časov in vnemarnosti dotičnih oseb vselej nedoveršeno puščeno. Z veseljem so tedaj zaslišali večkrat, posebno l. 1848 ponovljeno prošnjo štajerskih Slovencev, zlasti iz sekovske škofije, za omenjeno preselitev. Ni tukaj kraj, obširniše popisovati nedopovedljivih trudov in obilnih stroškov, ki jih je to delo pokojnega kneza stalo, dokler ni bilo l. 1859 srečno izpeljano; ali tega vendar ne smemo zamolčati, da so za vtemelitev novega semenišča v Marburgu iz svojih pičlih dohodkov 20.000 gl. na oltar svojega keršanskega rodoljubja položili.

Ker je to, kar so kakor škof za slovensko slovstvo storili, Vam vsem že boljše znano, naj povzamem le ob kratkem naj poglobitniše dela.

Vedoči, da zamore le tisti duhoven veselo in sadunosno v pastirski službi delati, kateri je narodno izobražen, njim je bila modra izreja bogoslovcev čez vse pri srcu. Vse moči so napeli, veliko sami žertvovali, da se je 4. bogoslovski razred l. 1850 v šent-Andrej prestavil. Navadno pobožno branje pri mizi in pri molitvi so ročno v slovenskem jeziku ukazali. Slovensko slovnico so več let sami razlagali; djansko podučevanje za spovednico in prižnico prav do smerti sami imeli, ter vadili bogoslovce v slovenskih zgledih. Pri vsih govorniških poskušnjah so sami pričujoči bili, ter so govorniku z očetovsko ljubeznijo povedali, kaj je hvale vredno, kaj pa poprave potrebno. Tudi naj slabši vreme jih tukaj v Marburgu zadržaviti ni moglo, da bi k tem vajam prišli ne bili. Da bi se bogoslovci pred Njih očmi in pod Njih vodstvom tudi djansko vadili v oznanovanji besede Božje, so zapovedali, da so mogli bogoslovci IV. razreda v šent-Andreji domači družini, ki je bila večidel

slovenska, v škofovski kapelici, tukaj v Marburgu pa v cerkvi sv. Alojzija, za slovensko družino po mesti, pridige in keršanske nauke imeti, ktere so v šent-Andreji vedno poslušat hodili, pa tudi tukaj še pogosto. Da bi si pa bogoslovci potrebno spretnost v bogoslovskih izrazih pridobili, so ukazali, da naj se jim katehetika slovensko razlaga, ktera po učitelju tega predmeta, preč. g. Rozmanu, slovensko izdelana, je bila v „Drobtineah“ l. 1855 natisnjena, in kaj radi so vidili, ko so lansko leto učitelj tudi predmete po slovensko razlagati začeli.

Drugo, kar jim je toliko pri sercu bilo, so ljudske šole po deželi. Omenjene slovenske šole so močno podpirali, jih krepko branili zoper tiste gospode, kteri so hotli vse le po starem kopitu imeti; pa tudi vsak-denskih šol niso pozabili. Ko je leta 1848 ideja narodnosti Evropo pretresla in tudi šole prešinila, in jasno ko beli dan svetu pokazala, kolika krivica se je Slovencem v šoli godila, je minister Thun z zaupanjem izdelanje šolskih knjig Njih roki izročil. Spisali so sami mali slovenski katekizem, za druge bukve pa so načert osnovali, ter delo med sposobne duhovne in učitelje razdelili. Naj več, se vé da, so tudi za te knjige sami pisali, in poslane spise vse sami prebirali in popravljali. Tako je prišlo na dan „Malo slovensko-nemško berilo“ l. 1853, „Veliko slovensko berilo“ l. 1853, „Ponovilo za nedeljske šole“ l. 1854, in da bi umeli učitelji te dobro rabiti, so v Drobtineah l. 1861 posebno podučenje podali v sestavku: „Kratko vodilo za malo in veliko berilo. Blagim užiteljem dober svet.“ — L. 1853 so dali natisniti otrokom toliko ljubo knjižico: „Sola vesela lepega petja za pridno šolsko mladico“, za ktero so bili že kakor šolski nadzornik gradivo nabirati začeli. Iz ravno tega gradiva so posnete tudi pesmi za pri žegnu z napevi, kakor

so v Drobtinceh l. 1861 natisnjene. In da bi se učitelji bolj spodbuovali za petje in sv. muziko, so l. 1852 darila iz lastnega premoženja na deset let razpisali, da naj prejme v vsaki dekanii tisti učitelj 5 gold., kateri se je po razsodbi šolskega ogleda v petji in muziki naj bolj izverstnega skazal.

Tretjo neutrujeno skerb so obračali na Slovencev narodno in pobožno domačo izrejo. Zato so z veseljem pozdravili družbo sv. Mohorja, leta 1851 v Celovci ustanovljeno, ktera ima lepi namen, izdavat bukve za izobraženje prostega ljudstva primerne. ter so 500 gl. v njeno matico vložili. Oni so peskerbeli, da so se „Zgodbe sv. pisma star. in nov. zakona“ s podobami po dr. Šmidu v slovensko prestavile, ktere je ta družba na svitlo dala. — Preskerbeli so tudi Slovencem novo izdavanje „Djanja svetnikov“ s podobami l. 1854, ktero so s pomočjo krajskih in štajerskih rodoljubov izdelali. Kar je pa še več, vse rokopise so sami pregledali, celo natis sami popravljali, pri katerem delu, ki so ga večidel le ponoči zamogli opravljati, so si svoje poprej izverstne oči tako pokvarili, da so poslednje leta le še z očali in še to le težavno brati in pisati zamogli. S posebno ljubeznijo pa so bili svojim „Drobtincam“ vdani, in akoravno so kakor škof vredništvo v druge roke izročili, so vendar do smerti njih duša in poglavitni pisatelj ostali.

Naj več in naj izverstniših sestavkov je iz Njih peresa; posebno pa so se mojstra skazali, kar zadeva duhovsko pastirstvo, življenjopise pokojnih rodoljubov in šolo.

Kakor za „Drobtinice“ so goreli pokojni vladika tudi za dobre, ljudstvu koristne časopise. Podpirali so jih, kakor so zamogli, in duhovnom dokajkrat naročali, da naj dobre časnike širijo, slabe pa zatirajo. Zmed vsih jim je bila „Danica“ naj bolj ljuba in

draga; pogosto so z veliko pohvalo od nje govorili, ker se tako hrabro poganja za narodnost, pa še hrabrejši za keršansko vero in pobožnost. Ganljivo pa je bilo, ko so pri poslednjih duh. vajah na Slatini, malo dni pred smertjo, rekli, da želijo, naj bi bila v vsaki fari naše škofije vsaj ena „Danica,“ in ako nihče ne premore je naročiti, naj se naroči na Njih stroške. Več lepih sestavkov so tudi za „Danico“ spisali, in vsako leto o godu sv. Cirila in Metoda stanje in napredovanje te bratovščine Slovincem naznanili.

Pa vse to jim še ni bilo zadosti. Kakor dobremu očetu jim je bilo naj slajše tolažilo, s svojimi duh. otroci se prav po očetovsko razgovarjati; in ker jim to ustmeno mogoče ni bilo, so se sredstva pastirskih listov posluževali. Njih pastirska beseda je imela čez sereca ne kar domačih vernikov, ampak Slovincem sploh čudovito moč! poslušali so jo zares kakor besedo poslanca Božjega. Že Njih prvi pastirski list je bil kakor iskra nebeška, ki je vse slovenske sereca presilno razveselila, ogrela in nadušila, in Njih pastirski listi v viharnem letu 1848 so bili duhovnom in ljudstvu naj gotovši vodilo, da ni zašlo v politiške in cerkvene zmote. Menim, da bi se vsem Slovincem močno vstreglo, ako bi se vsi pastirski listi pokojnega vladika zbrali in v posebni knjigi izdali. Ta knjiga bi bila naj častniši spominek na grobu Njihovem, bi Njih duha in nauke naj stalniše ohranila v serecu duhovnov in vernih Slovincem, bi pa tudi Njih nasprotnikom, ako še le kolikaj dobre volje imajo, priložnost dala, se Njih resničnega in navdušenega avstrijskega patriotizma prepričati. Obljubim Vam pripomoči, da ta knjiga izide.

Vendar Njih keršansko rodoljubje se ni dalo omejiti tesnim mejam slovenskim; Njih široko serece

je objemalo z enako ljubeznijo vse Slovane, katoliške kakor nekatoliške. Zato je cerkvena rana nesrečnega razkolništva Njih bogoljubno serce čez vse bolela; in da bi si njo polajšali, so sklenili, novo bratovščino molitve pod obrambo s. s. slovanskih apostolov Cirila in Metoda med Slovani vpeljati. Pri duh. vajah l. 1851 v Brežah so hotli to braterno duhovnom slovesno oznaniti. Ali huda bolezen, prvi vzrok Njih prerane smerti, jih je na poti napadla in v Celji na posteljo položila. Tedaj so le pismeno povabilo poslali k duhovnim vajam, ki nas je tako navdušilo, da smo se menda vsi pričujoči ročno podpisali. S kolikim veseljem je bila ta bratovščina, ne kar po slovanskih, ampak tudi po nemških škofijah sprejeta, in koliko žlahnega sadu povračanja razkolnikov v naročje naše cerkve je že obredila, posebno od kar je l. 1852 v Rimu cerkveno poterjenje dobila, je „Danica“ od leta do leta naznanjala. Kdo bi dvomil, da bi zedinjenje Slovanov v veri tudi mnogo pospešilo vzajemnost, zložnost in povzdigo slovanskega slovstva?

Toliko in še veliko več so delali in se trudili pokojni knez vladika za slovensko slovstvo, za narod in sv. cerkvo. Ni preteklo leta, da bi se ne bili Slovenci novih plodov Njih pobožnega rodoljubja veselili. Bili so v resnici zvezda, na katero je cela Slovenija s počeščenjem gledala, bili so v resnici vodja Slovencev, na katerega glas so z veselo vdanostjo poslušali. Zato so nam tekle srečno in veselo in hitro blagonosne šestnajstere leta Njih višega pastirtva, — oj, in le prehitro so nam pretekle! Ali žetva na polji, od Božje previdnosti Njim odločena, je dozorela, in zato je ukazal Gospod žetve nebeškim ženjem, da naj zlato klasovje požanjejo in bogate snope shranijo v žitnice nebeške. In če pri katerem možu sedanje dobe se smejo gotovo pri grobu pokojnega

kneza veselo zapeti besede psalma Davidovega: „Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.“ Ko so na setvo šli, so jokali in v solzah in mnogih britkostih sejali svoje seme: ali zdaj, ko so dolino solz zapustili, so z veseljem šli v nebeško domačijo, in angeli so veselo pevaje za njimi nesli bogate snope njih žetve. Naj tedaj počivajo v miru, ktereга so si obilno zaslužili, in naj veselo uživajo večno krono svojih del, ktere vse in edino storjene so bile: Ad majorem Dei gloriam et animarum salutem: vse v povišanje časti Božje in duš zveličanje.

Mi pa v duhu še enkrat Njih grobno gomilo obstopimo, si na Njih grobu še enkrat roko podamo in pri slavnem imenu Antona Martina Slomščka še enkrat obljubo ponovimo, da hočemo biti in ostati zvesti sini svoje domovine in rodoljubi goreči, — da hočemo zvesto hoditi po stezi, ktero so nam oni odkazali, — neutrudeno delati za pravi blagor naroda, — se ne ustrašiti nobenih sovražnikov naše narodnosti, — se ne ukloniti nobenim zaderžkom in nasprotkom, bodi si od desne ali od leve. Naše geslo naj bodo besede, ktere so nam pokojni knez, ko so poslednjokrat v slatinskem zboru svojih duhovnov govorili in kakor oporoka svojega rodoljubja zapustili: „Bodimo vselej nepremagljivi katoličani — zvesti Avstrijani — in Slovani.“ Da — slovenski rodoljubi smo in na veke ostanemo, ali vse in vselej le v duhu keršantva.

Družbin oglasnik.

1. Imenik dosmertnih družnikov.

Do 1. julja 1863 so na novo pristopili v družbo sv. Mohora kot dosmertni družniki in plačali v matico popolno plačilo naslednji čast. gospodi in gospé:

107. Dr. Razlag Radoslav, c. k. pravdosrednik v Brežcah	15 gold.
108. Valenčak Martin, c. k. gimn. prof. v Varaždinu	15 "
109. Oswald Anton, fajm. v Gorenčah	15 "
110. Farna šola Železniška	15 "
111. Novak Anton, nagorski sin v Svetinjah	15 "
112. Oswald Janez, Wetuškov sin v Ribnici	15 "
113. Kelratec Ign., tergovec v Št. Lorencu v Puščavi	15 "
114. Šweiger Matevž, kmečki sin	15 "
115. Kasnjak Mica, kmečka hči	15 "
116. Homer Ana, kmečka hči	15 "
117. Tomažic Mica, želarka	15 "
118. Oswald Mica, kmečka hči	15 "
119. Skerbs Janez, kmečki sin	15 "
120. Viltožnik Janez, kmečki sin	15 "
121. Oswald Janez, kmečki sin	15 "
122. Brezočnik Andrej, kmečki sin	15 "
123. Kasnjak Anton, kmečki sin	15 "
124. Šlavs Anton, kmečki sin	15 "
125. Oswald Jakob, kmečki sin	15 "
126. Peitler Lipuš, kmečki sin	15 "
127. Miglič Gregor, kmet	15 "
128. Šweiger Janez, kmet	15 "
129. Šweiger Franc, kmet	15 "
130. Roženkranska bratovščina	15 "
131. Farna šola	15 "

v Št. Lorencu v Puščavi

132. Karničnik Peter, kmet pri sv. Mariji v Puščavi	15	"
133. Korman Jakob, kmet pri sv. Mariji v Puščavi	15	"
134. Kuštrin Marija v Podmevcu	15	"
135. Dobovšek Mih., dosluž. duhoven ljublj. škofije v Mureku	15	"
<u>Vsega vkup .</u>		435 gold.

2. Družbini podporniki.

V družbino matico so darovali:

Za neplačane rokopise od g. Verdelskega, Virka in Levičnika	11	gld.50	kr.
Rajni g. dekan J. Stojan v Braslovčah .	1	"	— "
G. dr. J. Bleiweis v Ljubljani naročnine za Stimmen	8	"	— "
<u>Vsega vkup</u>		20	gld.50

Družbina matica se je torej, kakor je viditi iz pričujočih dveh razkazov, sopet pomnožila za 445 gld. 50 kr.

K temu znesku v gotovih denarjih gre prišteti še 17 gld. 38 kr. iz razkazka v Koledarčku za leto 1863.

Za ta gotovi denar (445 gld. 50 kr. + 17 gld. 38 kr. = 462 gld. 88 kr.) se je sopet nakupilo pet deržavnih obligacij po 100 gld. s 5 odstotki; 42 gld. 88 kr. se pa še hrani za dalje nakupovanje.